పల్నాటి వీరుల కథలు

శ్రీగురుభ్యోనమః.

శ్లో॥ నమామి వాఙ్మయీం దేవీమ్ । దేవం వాణీమనోహరమ్
వీరాంశ్చ కవితాధీనాన్ । ధీరాన్ రసవిమోహితాన్.

శ్లో॥ కృష్ణాపినాకినీగోదా । తుఙ్గభద్రాపయశ్శుభామ్
త్రిలిఙ్గజననీం వన్దే । త్రికోటిజనశోభితామ్.

శ్లో॥ త్రైలిఙ్గేషు త్రినయనదిశి శ్రీగిరే ర్వీరభూమిః
పల్నాడిత్య స్త్వరగతటినీ చన్ద్రభాగాపవిత్రా
విశ్వామిత్రో నృపసుత యుతో యత్ర యజ్ఞం వ్యధాసీత్
యత్రాసీచ్చ శ్రుతసమధికః సిద్ధనాగార్జునార్యః.

శ్లో॥ పిఙ్గళిరుద్రరాజశ్చ । కాకునూరిస్తథాపరః
తస్యాంపల్నాటి సీమాయాం । ప్రాదుర్భావమలప్స్యత.

శ్లో॥ తత్రాస్తే గుత్తికొణ్డాఖ్యో । గ్రామో వేమనగాన్తికే
పుణ్యక్షేత్ర యశోయస్య । సర్వదిక్షు ప్రపఞ్చితమ్.

శ్లో॥ మన్త్రిప్రెగ్గడ వంశీయః । అక్కిరాజాహ్వయఃపురా
కేనాపి హేతునాగ్రామం । గుత్తికొణ్డాం సమాయయౌ.

శ్లో॥ తస్మాత్ కాలాత్ ప్రభృతి కృతినోఽస్యాక్కిరాజస్యవంశః
త్యక్త్వా మన్త్రిప్రెగడమగమత్ పౌరుషం నామధేయమ్
ఖ్యాతంలోకే మమకులమభూ దక్కిరాజేతినామ్నా
తస్మిన్ జాతాః శ్రుతిపథరతా మన్త్రిణః శుద్ధశీలాః.

శ్లో॥ ఏతేషా మక్కిరాజానాం। సాలఙ్కాయనగోత్రిణామ్
ఋషిర్గాధితనూజాత। ఇతీయం మహతీప్రథా.

[మూర్తిః

శ్లో॥ తేష్వాసీదక్కిరాజే ష్వకలుషితమనాఃసున్దరః సత్య [ధాజ్గః
లక్ష్మీనారాయణాఖ్యో గురుజనమహిమ ప్రాప్తతేజా ద్రు [తాం ప్రాప్నుహీతి
ప్రాదాత్ బాల్యేఽపి యస్మై వరమతులమహో! సిద్ధ [తీన్ద్రః.
నిత్యానన్దావధూతః కనుపరితికులః పూజ్యపాదోయ

శ్లో॥ యతేస్తస్య ప్రసాదేన। కృత్వా తపసికామనామ్
లక్ష్మీనారాయణోబాలః। శ్రీశైల మగమత్ కృతీ.

శ్లో॥ తత్రారణ్యే తపస్తప్త్వా। ద్వాదశాబ్దానచఞ్చలః
దదర్శ స మహాదేవీం। శ్రీశైలభ్రమరామ్బికామ్.

శ్లో॥ నకిఞ్చి దీప్సితం దేవి!। వినా తే పాదసేవనమ్
ఇతి ప్రోవాచ తారుణ్య। స్ఫుటకణ్ఠేన తాపసః.

శ్లో॥ కఞ్చిత్కాలం గృహస్థత్వ। మస్తిపుత్ర! తవశ్రుణు
తురీయమాశ్రమంలబ్ధ్వా। శ్రేయః పరమవాప్స్యసి.

శ్లో॥ గచ్ఛ! గచ్ఛ! గృహంపుత్ర!। వివాహస్తే భవిష్యతి
ఏవముక్త్వా క్షణా ద్దేవీ। భ్రమరామ్బాతిరోదధే.

శ్లో॥ దేవీ వాక్యానుసారేణ । గృహంగత్వాఽభవత్ గృహీ
తతో భిక్షు త్వమాశ్రిత్య । సిద్ధిమాప స సంయమీ.

శ్లో॥ బుచ్చయ్యస్తుజ్జతుర్థీయః । నృసింహః కొప్పరాట్ కులః
యోగినౌచ మహాత్మానౌ । మిత్రే తస్య బభూవతుః.

శ్లో॥ మునిభిస్సేవితే పుణ్యే । గుచ్ఛాచలబిలే వసన్
అన్త్యకాలే సమాహూయ । శిష్యాన్ పాదోపసేవినః.

శ్లో॥ మతమేకం సముద్ధర్తుం । కురుజాఙ్గలనామకే
దేశేఽహం సంభవిష్యామి । లప్స్యే ముక్తిం తతఃపరమ్

శ్లో॥ ఏవముక్త్వా మహాతేజాః । ధ్యానీ పరమపావనః
లక్ష్మీనారాయణః సిద్ధః । శరీర మజహా న్మునిః.

శ్లో॥ దేవీవరపవిత్రస్య । తస్య పూర్వాశ్రమే యతేః
త్రయఃపుత్రా అజాయన్త । ధర్మమార్గానుయాయినః.

శ్లో॥ ఆద్యఃపుత్ర ఉమాకాన్తః । నిత్యానన్దో ద్వితీయకః
తృతీయోవ్యాస ఏతేషు । ప్రథమా ద్వానపుత్రకౌ.

శ్లో॥ పిఙ్గళీయా సదాచారా । మహీంతుల్యా క్షమాగుణే
అన్నదానరతా లక్ష్మీః । భార్యాభూత్ వ్యాసమన్త్రిణః.

శ్లో॥ ఆహితాగ్ని శ్శుచి ర్ధన్యః । బుక్కాణీయః ప్రతాపవాన్
విశ్వామిత్రక్రమో వ్యాసః । లేభే స చతురస్సుతాన్.

శ్లో॥ ఆద్యోమృత్యుఞ్జయఃఖ్యాతః । ద్వితీయః శ్రీశుకోఽభవత్
నిత్యానన్ద స్తృతీయోఽన్యః । లక్ష్మీనారాయణాహ్వయః.

శ్లో॥ తనూజా నామభావేన । మహాసత్యోఽన్నతాకృతిః
అపాలయదు మాకాన్తః । లక్ష్మీనారాయణం శిశుమ్.

శ్లో॥ కొప్పరా ణ్ణరసింహస్య । పౌత్రీలక్ష్మీ గుణోత్తరా
లక్ష్మీ నారాయణార్యస్య । బభూవ సహధర్మిణీ.

శ్లో॥ తయోర్విశుద్ధదమ్పత్యోః । శిష్టాచార వతోస్సతోః
వృత్తంపునాతుమాంనిత్యమ్।పుణ్యయోస్సత్యశీలయోః.

శ్లో॥ లక్ష్మీ నారాయణస్యాస్య । శ్రుతిమార్గానుయాయినః
సత్యశీలస్య పుత్రోఽహమ్ । ఉమాకాన్త ఇతీరితః.

శ్లో॥ కృతిః పల్నాటివీరాణాం । కథాభిః శోభితాకృతిః
నిర్మాయ పితృపాదేభ్యః । మయేదానీం సమర్ప్యతే.

శ్లో॥ యావద్వసేత్సతాంధర్మః । యావత్తైలిఙ్గవాఙ్మయమ్
యావచ్చ పఠనంలోకే । తావదా స్తామియంకృతిః.

పూర్వపీఠిక

ఉత్తరదేశమునఁ బాలమాచాపురియను పట్టణముకలదు. జంభనాపురియని దీనికి నామాంతరము. దీని ననుగు రాజేలు చుండెను. ఇతఁడు కార్తవీర్యార్జునున కేడవతరమువాఁడు. కార్త వీర్యుఁడు చేసినపాపములు బాధింపఁగా ననుగురాజు బ్రాహ్మ ణోత్తముల యాలోచనవలన జీడినూనెగుడ్డలు ధరించి స న్యుఁడు, సామాత్యుఁడు, సధనుఁడు, సకులదేవుఁడునై రాజ్య విడిచి పాపపరిహారార్థము తీర్థయాత్రలకు వెడలి నానాక్షే బుల సేవించుచు నదులలో మునుఁగుచు నంధ్రదేశమున యమరావతిరేవున కృష్ణానదిలో స్నానముచేయఁగా జీడినూనెగుడ్డలు తెల్లనాయెను. ఇట్లు వస్త్రములు తెల్లనగుట పాపవిమోచనమునకుఁ జిహ్నమని బ్రాహ్మణులనుగురాజున ప్రథమమునఁ జెప్పియుండిరి. అనుగురాజప్పుడు చందవోల రాజ్యముజేయుచున్న రాజుకూతును వివాహమాడెను. పేరు మైలాంబ. కూతునకుఁ జందవోలురాజు పల్నాడరణమి నందున ననుగురాజు గురిజాల రాజధానిగ పల్నాటి కధిప యయ్యెను. అనుగురాజునకు భార్యలుముప్పరు. వీరవిద్యాదేవి, భూరమాదేవి, మైలమాదేవి. వీరవిద్యాదేవియందుఁ బెద మల్లదేవుఁడు, పినమల్లదేవుఁడు, బాలమల్లదేవుఁడు నను పుత్రులు గలిగిరి. భూరమాదేవియందు కామరాజు,

నరసింహభూపతి, ఝట్టిరాజు, పెరుమాళ్లురాజునను నల్వురు సుతు లుద్భవించిరి. అనుగురాజుమంత్రి దొడ్డనాయఁడు. ఇతఁడు వెలమ; జేతినాయని కుమారుఁడు. దొడ్డనాయని కొడుకులు బాదరాజు, బ్రహ్మనాయఁడు. బాదరాజునకుఁ బెద్దన్నయని నామాంతరముకలదు. సంతానము కలుగకముం దనుగురాజుచే బాదరాజు పెంచుకొనఁబడి క్షత్రియుండును గంచర్లపురాధీశుఁడునైన కృష్ణగంధర్వుని కూతును లవాంబను బెండ్లాడెను. బ్రహ్మనాయఁడు విష్ణువుగా భావింపఁబడుచున్నాఁడు. కురుక్షేత్రయుద్ధమునఁ గృష్ణుఁడెంత ముఖ్యుఁడుగా నుండెనో పల్నాటియుద్ధమున బ్రహ్మనాయఁడంత ముఖ్యుఁడుగా నుండెను. ఈయన పల్నాటి కృష్ణుఁడని పేర్కొనఁబడుచున్నాఁడు. ఇతని కుమారుడు బాలచంద్రుఁడు. కన్నమదాసని మఱియొకఁడు గలఁడు.

ఇట్లు దొడ్డనాయఁడు మంత్రిగ ననుగురాజు కొంతకాలము పాలించి మృతినొందెను. దొడ్డనాయఁడుకూడ స్వర్గమునకేగెను. నలగామరాజు పట్టాభిషిక్తుఁడాయెను. నాయకురాలను యువతి నిజశక్తిచేత ననుగురాజు ననుగ్రహము సంపాదించి యతఁడు చనిపోయినవెనుక నలగామరాజువద్ద మంత్రిణియయ్యెను. ఈనాయకురాలి యసలుపేరు నాగాంబ. నాయకురాలనియే సాధారణముగా వ్యవహరింపఁబడుచున్నది.

“నాయకురాలి జన్మస్థలము పల్నాడుతాలూకాలో నాగులేటియొడ్డుననున్న జిట్టగామాలపాడను నొక చిన్నగ్రామము. ఈమెపంట రెడ్లకులమునఁబుట్టినది. తండ్రిపేరు చౌద

మేనమామపేరు మేకపోతు సింగారెడ్డి. ఈమెయింటిపేర రవల్లి వారని చెప్పఁబడినది. ఇది తల్లిగారింటిపేరో యత్తగారింటిపేరో తెలియదు. ఈమెభర్త నామమెచ్చటఁ గానరాదు. పల్నాటి యుద్ధమున కీమెయే కారకురాలు. అతి పరాక్రమశాలిని. గుంజాల పురవరాధీశ్వరులగు నలగామరాజాదు లీమెచేతిలో కీలుబొమ్మలవలె నుండువారు. ఈమెబ్రహ్మనాయని కిరుపోటిగా రాజ్యతంత్రము నడపిన మహాసమర్థురాలు. యుద్ధావసానము వరకుఁజలనమునొందక మగ బిరుదుకట్టి యశ్వారూఢమై బ్రహ్మనాయనితోఁబోరసమకట్టిన నిరుపమానశూరురాలు........ ఈమె మంత్రిణి యగునప్పటికి వీరవిద్యాదేవికి జన్మించిన మ[illegible] దేవాదులు బాలురుగానుండిరి. బ్రహ్మనాయఁడు వీరిని దగ్గ[illegible] దీసి రాజ్యములోఁ గొంతిభాగమిప్పించి [1]గురిజాలనుండి పో[illegible] [2]మాచెర్లపట్టణము నిర్మించుకొని వారు యుక్తవయస్కులు కా[illegible] దున వారికి బదులుగఁ దానే పరిపాలించుచుండెను. పెద్దవారైన తరువాతఁ గల్యాణ పట్టణాధీశుఁడైన వీర[illegible] కుమార్తెలనిప్పించి వివాహముచేసి పెదమల్లదేవుని కుఁబట్టాభిషిక్తునిఁ జేసెను. అనుగురాజు చనిపోవునప్పు[illegible] కుల నందఱను బ్రహ్మనాయనికి ఒప్పగించెను. న[illegible] నాయకురాలిని మంత్రిణిగాఁ జేసికొన్నను మల్లదేవ[illegible] చేసిన తరువాత బ్రహ్మనాయఁడు ద్వేషబుద్ధిలేక [illegible]

[1] పల్నాటిసీమలో ఉన్నది.

[2] పల్నాటిసీమలో చంద్రవంక నదిమీద ఉన్నది [illegible]ంటూరుజిల్లాలో ఒక సీమ.

నకు భూరమాదేవి పుత్రులకుఁ గట్నములిచ్చుటకై గురిజాల కుఁబోయెను. వారును దగినవిధముల గారవించిరి. గురిజాలలో బ్రహ్మనాయనికి నాయకురాలు విషముపెట్టించెనుగాని యామె ప్రయత్నము నిష్ఫలమాయెను. మాయచేసి నాయకురాలత నినిఁ గోడిపందెమున కొడఁబఱచెను. ఓడిపోయినవారేడుసంవత్సరములు రాజ్యమువిడిచిపెట్టి పరభూములకుఁ బోవలయునని పందెపుటొడంబడిక. పందెములో బ్రహ్మనాయఁడోడి గోపన్నను కోల్పోయి మల్లదేవుల వెంటఁబెట్టికొని మాచెర్లవిడిచి కృష్ణానదినిదాఁటి మండాదిపట్టణమునకు వలసపోయెను."

దీనిని శ్రీనాథుని పల్నాటివీరచరిత్ర ఉపోద్ఘాతమునుండి త్రివ్రాసితిని. ఇక్కడనుండి కథ యీగ్రంథములో ఉన్నది.

౯

మండాదివలస

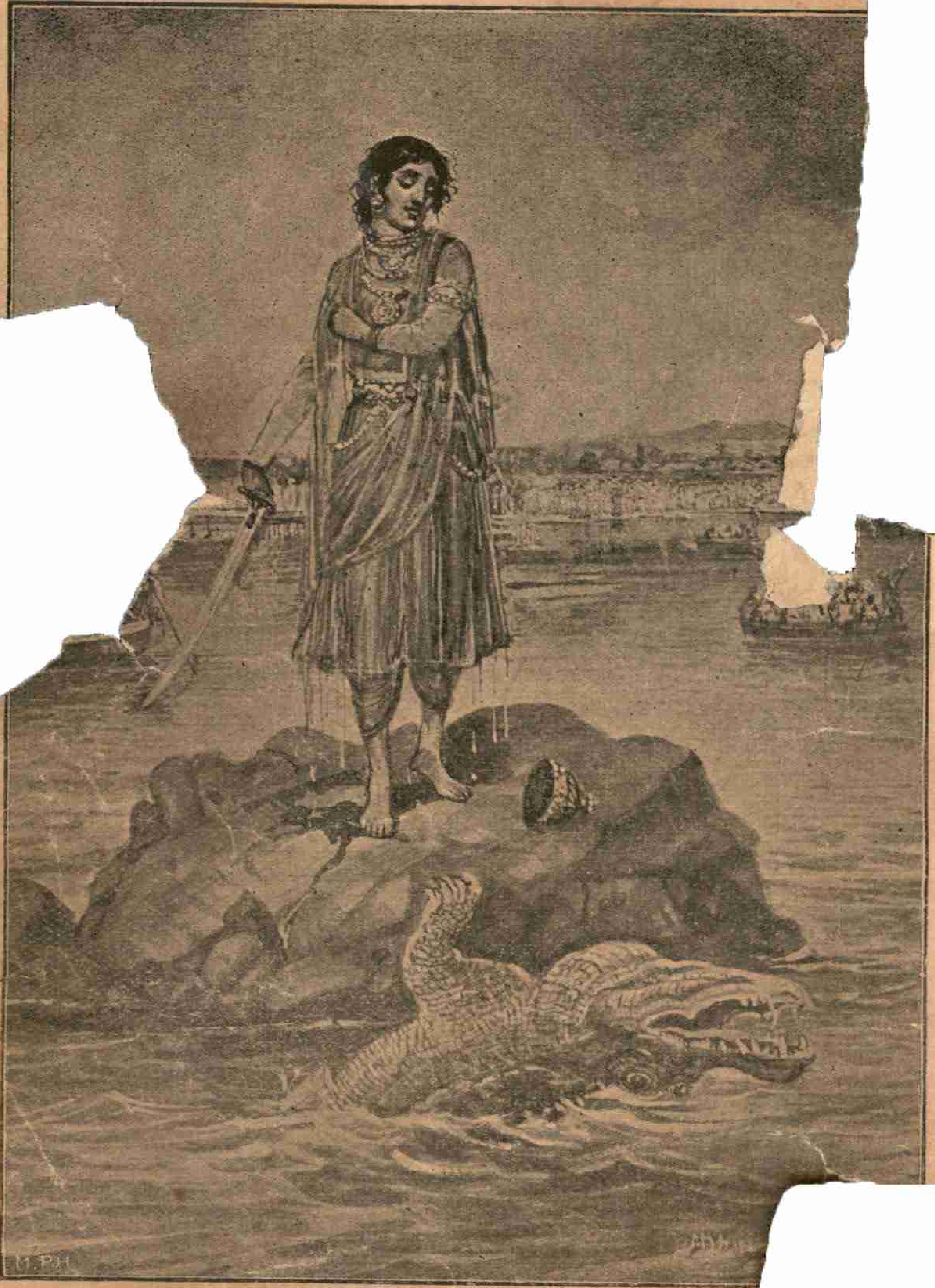
గురిజాలకోడిపోరులో బ్రహ్మనాయఁడు ఓడిపోయెను. పందెముప్రకారము ఓడినవారు ఏడేండ్లు మండాదిఅడవులకు వలస పోవలయును. బ్రహ్మనాయఁడు మలిదేవరాజునకు ఈసంగతి తెల్పెను; మాచెర్లకాపులకు, కరణాలకు తెల్పెను. కాపులు "స్వామీ మలిదేవరాజుపాలనక్రింద అన్ని సౌఖ్యములను, అనుభవించుచున్నాము. నలగామ రాజుమంత్రిణికి నాయకురాలికి, మమ్ము మీరు ఒప్పగించి పోఁ దలఁచినారు. పాలుపంపులలో, పంటలలో, పన్నులలో, కొలతూములలో, ఆమె మమ్ము బాధించును. మేమిక్కడ ఉండలేము. మీవెంట అడవు[illegible] వత్తుము. అడవుల నయినా దున్నఁగలము గాని నాయ[illegible] చేతిక్రింద ఉండలేము" అని విన్నవించిరి.

"కరారుతప్పి బ్రహ్మనాయఁడు కాపులను వెంటఁ దీసికొ[illegible] ఊరు పాడుపెట్టెనని శత్రువులాడుదురు. కనుక మీరు మాచెర్లలోనే ఉండవలసినది" అని బ్రహ్మనాయఁడు పలికెను. కాని ప్రజలు వినలేదు. వెంటవచ్చుటకు బ్రహ్మనాయఁడు ఒప్పుకొనెను. బయలు దేరవలసినదని ఊరిలో సాటించిరి.

వీరులను వెంటఁబెట్టుకొని బ్రహ్మనాయఁడు చెన్నకేశవుని గుడికి పోయెను. స్వామి ఆభరణములుతీసి పెట్టెలో పెట్టిరి. [illegible] చివర మొక్కు మొక్కిరి; తక్కిన దేవతలకు [illegible] భైరవునకు భుక్తిబెట్టిరి; తిరిగి యిండ్లకువచ్చిరి; సరు

కులు బండ్లకెత్తినారు; అందలాలు, గుడారాలు, పల్లకీలు సిద్ధపఱచినారు. మాచెర్లనుండి బయలుదేరవలసిన ఆదివారము వచ్చినది. వీరమాతలు, వీరభార్యలు, రాణులు, అందలాలలో ఎక్కిరి. వీరులు, రాజులు గుఱ్ఱములెక్కిరి. సైన్యముకదలినది. పశువులు కదలినవి. గండికోటఁదాటిరి. నాగార్జునకొండదగ్గరకు వచ్చిరి.

అక్కడి మంత్రవాదుల మహిమలు, పులుల భయంకరమైన కథలు బ్రహ్మనాయనికి జనులు విన్నవించిరి. చుక్కలగుండము దాఁటి, కన్నులకుంటదాఁటి పెందోటకు వచ్చిరి. ఈ అడవి యెట్లు దాటుదుమో అని జనులందఱూ గజగజవణకుచు ప్రయాణము చేయుచుండిరి. పెద్దపులి ఆ గుంపులోనికి వచ్చినది. కలవరము హెచ్చెను. ఎద్దులు, ఆవులు, బెదరి [illegible]దరా[illegible]ను. నలగామరాజుమనుష్యులు వచ్చినారని [illegible]యుఁడు అనుకొనెను. చివరకు పులి అని స్పష్టపడినది. [illegible], గండుకన్న మనీడు, పులిమీదఁబడి చంపిరి. చివరకు [illegible]పము వద్దకువచ్చిరి. ఏలేశ్వరమువద్ద కృష్ణానదినిదాఁటి [illegible] వలస అడవులకు పోవలెను. రాణులు, దాసదాసీజనము, [illegible]ల్లకీ కృష్ణదాఁటిరి. సైన్యముదాఁటెను. పశువులు ఈది [illegible]ద్దరిచేరినవి. రాజు లెక్కినప్పుట్లు బయలుదేఱినవి. మొసలి [illegible]కటి యెదురుగావచ్చెను. మంటలు గ్రుక్కుగ్రుడ్లు, మొగలిపువ్వువంటి ముక్కుచాయ, మిసిమి వాడికోరలు, ఒడ్డురాళ్లవంటి ఒడలి చిప్పలు, అది ఎంతో భయంకరముగా ఉన్నది. నాయకురాలి కుట్రచే మంత్రవాదులు చేసిన పంపు అని వారు అనుకొనిరి. వీరులు దానిని పొడిచిరి. అది నదిన[illegible] కల్లోలము చేయుచు మలిదేవరాజు పుట్టిమీదికి పో[illegible]

ఏలేశ్వరపు రేవు; మొసలితో బ్రహ్మనాయని పోరాటము.

కులు వచ్చిరి. పరదేశరాజులంపఁగా కాన్కలుతెచ్చిన రాయబారులు మొగసాలలో ఉన్నారు. వారిని నలగాముఁడు లోనికి రా అనుజ్ఞయిచ్చెను; కాన్కలు తీసికొని వారిని గౌరవించెను. కొల్వుకూటమున ఉన్నవారందఱును వినుచుండఁగా నాయకురాలు లేచి "ప్రభూ నామనవి వినవలసినది. బ్రహ్మనాయని దుర్నీతి మీరు తెలిసికొనియే యుందురు. పందెపు నీతితప్పి కాపులను వెంటగొనిపోయినాఁడు. పాడుబెట్టిన ఊళ్లను మనకు వదలిపెట్టినాఁడు. జనములేని పాడుబడ్డ రాజ్యమును మనమేమి చేసికొందుము? మనము బ్రహ్మనాయని ఊరక వదలిపెట్టుట నీతి కాదు. పంతము దప్పిన బ్రహ్మనాయనిపట్టి తెప్పించవలెను. వారిని చీకాకుపఱచవలెను. వారు మనకునష్టముచేసినట్లు వారికి మనము నష్టముచేయనవలెను" అని చెప్పినది.

నాయకురాలి మాటలకు నలగామరాజు సమ్మతించెను. నాయకురాలు ఒక బ్రాహ్మణుని పిలిచినది. "నీవు మండాదికి పోవలెను. ఆ పట్టణము, అచ్చటి ఆవులమంద, ఏ తీరున ఉన్నది చూచివచ్చి మాకు తెలుపవలెను. నీకు అగ్రహారమిచ్చెదము" అని ఆ బ్రాహ్మణునితో అన్నది. బ్రాహ్మణునికి తాంబూలమిచ్చినది. అతఁడు మండాదికి బయలుదేరెను. కోట గవనులు దాఁటి, రేవంతుని బైలుదాఁటి, కోడిపోరుగుట్టలుదాఁటి, కంభము పాడుదాఁటి, నాగార్జునకొండదాఁటి, బ్రాహ్మణుఁడు ఏలేశ్వరపు రేవుచేరెను. అద్దరికి పోయి స్నానము చేసినాఁడు. మొగమున అక్షతలు పెట్టినాఁడు. నీరుకావిధోవతి కట్టినాఁడు. గొడుగు పట్టినాఁడు. తిన్నగా మండాది ప్రవేశించెను. పంచాంగము చెప్పువానివలె నటించుచు అతఁడు రాచనగరికి పోయెను. వాడ

వాడలు తిరిగెను. మండాది అంతా కలయఁజూచెను. మండాది వదలి అతఁడు పశువులమంద దగ్గరకు పోయెను. మందలకు నాయకుఁడు లంకన్న. బ్రాహ్మణునికి కొన్ని ఆవులను లంకన్న దానమిచ్చెను. బ్రాహ్మణుఁడు అంతటితో తృప్తిపడలేదు. "కొం డెములకోరివి, కపటాలపెట్టె, జిట్టగామాలపాటిజెట్టి, నాయకు రాలు మా అగ్రహారాలు తీసికొన్నది. బ్రహ్మనాయఁడు పల్నా టిని వదలినది మొదలు నాయకురాలు బ్రాహ్మణులను బాధలు పెట్టుచున్నది. మమ్మును కడగండ్లపాలు చేసినది. కనుక నీ కడకు వచ్చితిని" అని బ్రాహ్మణుఁడు చెప్పెను. లంకన్న నమ్మెను: ఇనామ్నారు మాడలిచ్చెను. బ్రాహ్మణుడంతట బయలుదేరెను. భీముని కురవదాఁటి, ఏలేశ్వరమునద్ద కృష్ణదాఁటి, అతఁడు తిరిగి గురజాలచేరెను.

నలగామరాజు కొలువుతీర్చి కూర్చున్నాఁడు. బ్రాహ్మ ణుఁడు వచ్చెను. "ఓహెూ మండాదివైభవము! ఆకోటలు, ఆపేటలు, ఆ రాచవీథులు ఏమనిచెప్పుదును? ప్రజలు అచ్చట సర్వసౌఖ్యములు అనుభవించుచున్నారు. మాచెర్లను కలలో నైనను తలపెట్టరు. పల్నాడు విడుచుట వారికి భాగ్యమే అయి నది. అచ్చటివీరులు పులులనైనను, సింహములనైనను సాధిం తురు. వారిపశువుల మందలోనికిపోతే ఆఁకలిదప్పులుపాయును. దూడలు, కోడెలు, ఆవులు కన్నులపండగగా ఉన్నవి. చుక్క లను లెక్కపెట్టవచ్చును గాని ఆ పశువులను లెక్కపెట్టలేము" అని అతఁడు మండాది సంపదను పొగడెను. తరువాత నాయకు రాలులేచి "స్వామీ! నా విన్నపమాలకింపవలసినది. బ్రహ్మ నాయఁడు పంతముదప్పి రాజ్యము పాడుపెట్టిపోయినందుకు కసితీర్చుకొనవలెనని నేను ఇదివరకు చెప్పినమాటను అంగీక

రించితిరి. బ్రహ్మనాయని పట్టితెప్పించవలెను. దానికి ఉపాయము చెప్పుచున్నాను. మలిదేవుని ఆవులమందను పొడిపించవలెను. వారికి తీరని నష్టము కలుగును. పిమ్మట వారిని మండాదినుంచి తరిమివేయవచ్చును. మరల మాచెర్లను తలపెట్టకుండా పాఱి పోవుదురు. పోరులు సమసిపోవును. మనము సుఖముగా రాజ్యమేలవచ్చును" అని చెప్పినది.

ఆ సభలో చింతపల్లిరెడ్డి, ఛాదరి అనువారు గలరు. వీరి ద్దఱును రాచకార్యములలో సలహాలిచ్చుచుందురు. నాయకు రాలి మాటలకు ఛాదరి ఒప్పుకొనెను. చింతపల్లిరెడ్డి సమ్మ తింపలేదు. "వారు భూమిని కోడిపోరులో కోల్పోయిరి. ఇది మనకు తగవుమాలిన గెలుపు. అయినప్పటికిని బ్రహ్మనా యుడు ఒడబాటు తప్పక పరభూమికి పోయెను. దేవరసీమ గుత్తకు తీసికొని అక్కడ ఉన్నాడు. వలదన్నను పత్తుమని కాపులు వెంబడించినందున, బ్రహ్మనాయుడు వారిని తీసికొని పోయెనుగాని అతని దోషము ఏమీలేదు. రాజ్యము పాడుబెట్ట వలెనను దుర్బుద్ధి అతనికి ఏమాత్రమును లేదు. బ్రహ్మనాయ నికి మనమీదనే కసి ఉండవలయునుగాని అతనిమీద మనకు ఉండుటకు ఏమీ కారణము లేదు. వారితో కలహము పెట్టు కొని గెలుచుట కష్టము. ఆడవారిమాటలకేమిగాని యుద్ధము సంభవించినయెడల బ్రహ్మనాయనికి సముడైనవాడు మనలో ఎవరున్నారు? ఆఁకొన్నపులికోర అణఁచెడు వాఁడు, శేషుని కోరకు చెయిచాచు వాఁడు, బ్రహ్మరాక్షసినైనా పడగొట్టు వాఁడు బ్రహ్మనాయఁడు. అతనిని కదలించుట ఆటలాడుటగాదు" అని చింతపల్లిరెడ్డి నాయకురాలిమాటలను కాదనెను. నాయకు రాలికి కోపమువచ్చినది. "స్వామీ వింటిరా ఈతని విపరీతములు.

ఇతఁడు పగవారిపక్షమున చేరినాఁడు. పగవానిని భట్టువలెపొగడి నాఁడు. పాములతో చెలిమి పాటింపవచ్చునుగాని ఇట్టివానితో భాషింపరాదు. మన వీరులు గండరగండలు. ఒక బంటులా వెంత! ఒకని ఆయువెంత! ఒకని సాహసమెంత! ఇతఁడిట్లు పక్షపాతముచేత పల్కుచున్నాఁడుగాని!" అని రాజుతో నాయకురాలన్నది. చింతపల్లిరెడ్డి తిరిగి తన వాదమును సమర్థించుకొనెను; బ్రహ్మనాయని శక్తిని పొగడెను. "స్వామీ! ఇతని మాటలు నాచెవులకు సూదులుగా ఉన్నవి. మీకు విన మనసయ్యె కాఁబోలు. ఇట్టి కొల్వుకూటములో ఇఁక నేను ఉండలేను. నేనుగాకున్న నావంటి వారెందఱో మీకు మంత్రులగుదురు. కడుపులోపలి చిచ్చు; కంటిలో నెరసు; నడిదలకెక్కిన విషము; నట్టింటి నాగుబాము; ఈస్వామి ద్రోహి ఉన్నచోఁట ఉండుట ఉచితముకాదు. ఓరాజా నన్ను పంపవలసినది" అని నాయకురాలు పలికినది. చింతపల్లి రెడ్డిమీద నలగామరాజునకు కోపమువచ్చినది. చింతపల్లి రెడ్డిని కొల్వులోనుండి వెళ్లఁగొట్టించెను. గురిజాలరాజ్యము వదలిపోవలసినదని రెడ్డికి ఆజ్ఞయిచ్చెను.

చింతపల్లిరెడ్డి తనబలగమును వెంటఁబెట్టుకొని పరభూములకు బయలుదేఱినాఁడు. మాడుగులవద్ద విడిసినాఁడు. చింతపల్లిరెడ్డి పోఁగానే నలగామరాజు కొలువు చిన్నఁబోయినది. చందవోలి చండినాయకుఁడు, చిట్టాలపోలి నాయకుఁడు లేచి "రాజా! కోపము నీకు తగదు. మీరు కోపపడిన మేమెంతవారము? చింతపల్లిరెడ్డి, తనకు తోఁచిన మాట తానాడెఁగాక తప్పేమిచేసెను? రెడ్డివంటివానిని పోనాడవచ్చునే? పోయినయెడల రానాడఁగలరా? ఇఁక మాటలెందుకు? రెడ్డిపోయి

బ్రహ్మనాయని చేరఁగలఁడు? మన భూమి పాడయినట్లే. రెడ్డిని తిరిగి రప్పించినఁగాని క్షేమములేదు" అని విన్నవించిరి. రాజు ఆమాటలకు సమ్మతించెను; రెడ్డిని తిరిగి తెండని మనుష్యుల పంపెను. రెడ్డివచ్చి కొల్వుకూటములో నిల్చుండెను. "నేనన్న మాటలకు నీకు కోపమువచ్చినదనుకొందును. పగవానిని పొగడితివి గనుక పట్టరానికోపమున అట్లంటిని. నీవు మా కొల్వులోనే ఉండవలసినది" అని రాజు రెడ్డితో అనెను. "స్వామీ! అనవలసినమాట లాడితిఁగాక. నాయందు తప్పేమి నరనాథ చంద్ర? నాయనిమీదికి నన్నంపుఁడు. నాశక్తికొలఁది పోరాడుదును. మండాదిని ధ్వంసము చేయుదును. పశువులను పొడుతును. నేను మీవాఁడనుగాని పగవారి వాఁడనుగాను" అని రెడ్డిపలికెను. రెడ్డీ నిన్ను పంపవలసిన అవసరములేదు, మన్నె నాయకులెందఱో ఉన్నారు, వారీపనికిచాలు, నీవు కొల్వులో ఉండవలసినది అని రాజుపలికెను. రెడ్డి కూర్చుండెను.

చెంచులనాయకుఁడు పీథులపల్నీఁడు ఉన్నాఁడు. అతని గొప్పబలఁగము గలదు. అతనికి ఉత్తరము వ్రాసిన రేపీవరకు దుముకఁ గలఁడు. అతఁడు మందను పొడిచి మండాదిని పాడు చేయఁగలఁడు అని నాయకురాలు సలహా యిచ్చినది. పల్నీనికి లేఖలు వ్రాసిరి. దూతలు బయలుదేరిరి. ఏలేశ్వరము రేవునద్ద కృష్ణదాఁటిరి; చెంచులమలలకు పోయిరి. లేఖలు పల్నీనికిచ్చిరి.

పల్నీఁడు తుడుములు వేయించెను. ధారలు మ్రోగినవి. బూరలు మ్రోగినవి. కంచుకొమ్ములు మ్రోగినవి. కనకతప్పెటలు మ్రోగినవి. చెంచుబలము తరలినది. పల్నీనికి అంబారి సిద్ధమైనది. పల్నీఁడు ఏడుచలువలుతీరిన చల్లడము తొడిఁగినాఁడు. దానిమీద పట్టుకాశచుట్టెను. పట్టుకాశమీద హనుమంతికాశ,

హనుమంతకాశమీద రేవంతముల్లు, రేవంతముల్లపై పింజముల దండ, పింజములదండపై పికిలి కురువేరు, వెలపట వంకిణి, దాపట బాఁకు, చేత కఠారి, వీపున అంబులపొది. ఈ తీరున శూరవేషము పల్నీఁడు తాల్చెను; సిద్ధమైన అంభారీని ఎక్కెను. పోతినీఁడు, చెంచులమల్లన్న అతనివెంట కదలిరి.

ఈ ముగ్గురు సరదార్లు ముందునడచిరి. బలమంతా ఖో యని అరచుచు వెనుకవచ్చుచున్నది. నీలి టెక్కెములవారు, భూచక్రగొడుగులవారు, విచ్చుకత్తులవారు, పచ్చబెత్తముల వారు, చేకత్తులవారు, పిడిబాఁకులవారు, చక్రాలవారు వచ్చుచున్నారు. కృష్ణవద్దకుచేరిరి; కృష్ణకు మ్రొక్కిరి; కృష్ణదాఁటిరి; దూతలు ముందుగా గురిజాలకుపోయిరి.

పల్నీడు వచ్చుచున్నాఁడు, పాలువాయిమిట్టలవద్దకు [illegible]నాఁడు అని రాజునకు చెప్పిరి. పల్నీనికి ఎదురుగా నాయకు[illegible] బయలుదేరినది. పల్నీనికలిసికొన్నది. "కోడి పోరున [illegible]మిని ఓడి బ్రహ్మనాయఁడు మండాదిపట్టణము కట్టినాఁడు. మండాదిని పాడుచేయవలెను. మందను పొడువవలెను. పల్నీఁడా ఈపనికి నీకు మాచెర్ల ఇత్తును" అని నాయకురాలు పలికినది. పల్నీడు పౌరుషముచూపెను. పోతినీడు పులిమీసము లనెను. మల్నీఁడు మాకెవ్వరెదురనెను.

నాయకురాలు వీరిని వెంటఁబెట్టుకొని గురిజాలకు పోయినది. అందఱును నలగాముని కొల్వుకూటమున కలిసిరి. మండాదిని హతముచేయవలసినది, మాచెర్లయిత్తును అని నలగామ రాజు పల్నీనికి చెప్పెను. పల్నీడు తన బలిమిని, ధైర్యమును రాజునకు తెలిపెను. తాంబూలము, కట్నములు, బంగారు ఆభరణములు, ముత్యాలహారాలు రాజు పల్నీనికి ఇచ్చెను.

పులిని కన్నుల చూచి ఊరకున్న పాతకులను నేను చూడలేను" అని బ్రహ్మనాయఁడాడెను. దేవా! తమరు పెడ మొగము పెట్టిన నాబ్రతుకేల? నామగటిమి కనబఱచఁగల రోజువచ్చు దనుక ఆడదానికన్న అధముఁడనై ఉందును, అని అంటిని. "ఆవులారా! మిమ్మును కాపాడవలసిన రోజువచ్చినది. నా మగటిమి చూపఁగల రోజువచ్చినది. ప్రాణములైనా ఇత్తును పంతమైనా నెఱవేర్తును. ఆవులారా! నా శరీరములో ప్రాణములుండు వరకు మీామీాద పోటు పడనియ్యను" అని లంకన్న ఆవులకు మొక్కుచూ పలికెను.

ఆణిముత్యమరావె, అలివేణిరావె, లేఁతమామిడిరావె, లేఁదోటరావె అని ఆవుల పేరుపేరునా లంకన్న పిలిచెను. ప్ర పతికించెను; నురుగులతోపాలు సముద్రమువలె ఉప్పొంగిపు పన్నీడు, చెంచులు మందకడకువచ్చిరి. బూరలు, ధారలు మోసి నవి. భేరీలుమోఁగినవి. చెంచులు బొబ్బలుపెట్టిరి. ఆవులుబెదరినవి. మంద అంతా అల్లకల్లోలఆయెను. తంభీముఁడు, హీరగాముఁడు, చెంచులనెదిరించిరి, పొడిచిరి చంపిరి. వీరిద్దరికితోడు ముత్యాల మల్లువచ్చెను. ముత్యాలమల్లుయుద్ధము చేసెను; నలగావ సేనను కొంతవఱకు కూల్చెను; చివరకు యుద్ధములో చచ్చె మల్లు చచ్చినతోడనే అతనిభార్యకు పాపమ్మకు పట్టరాని శము కలిగినది.

పాపమ్మ

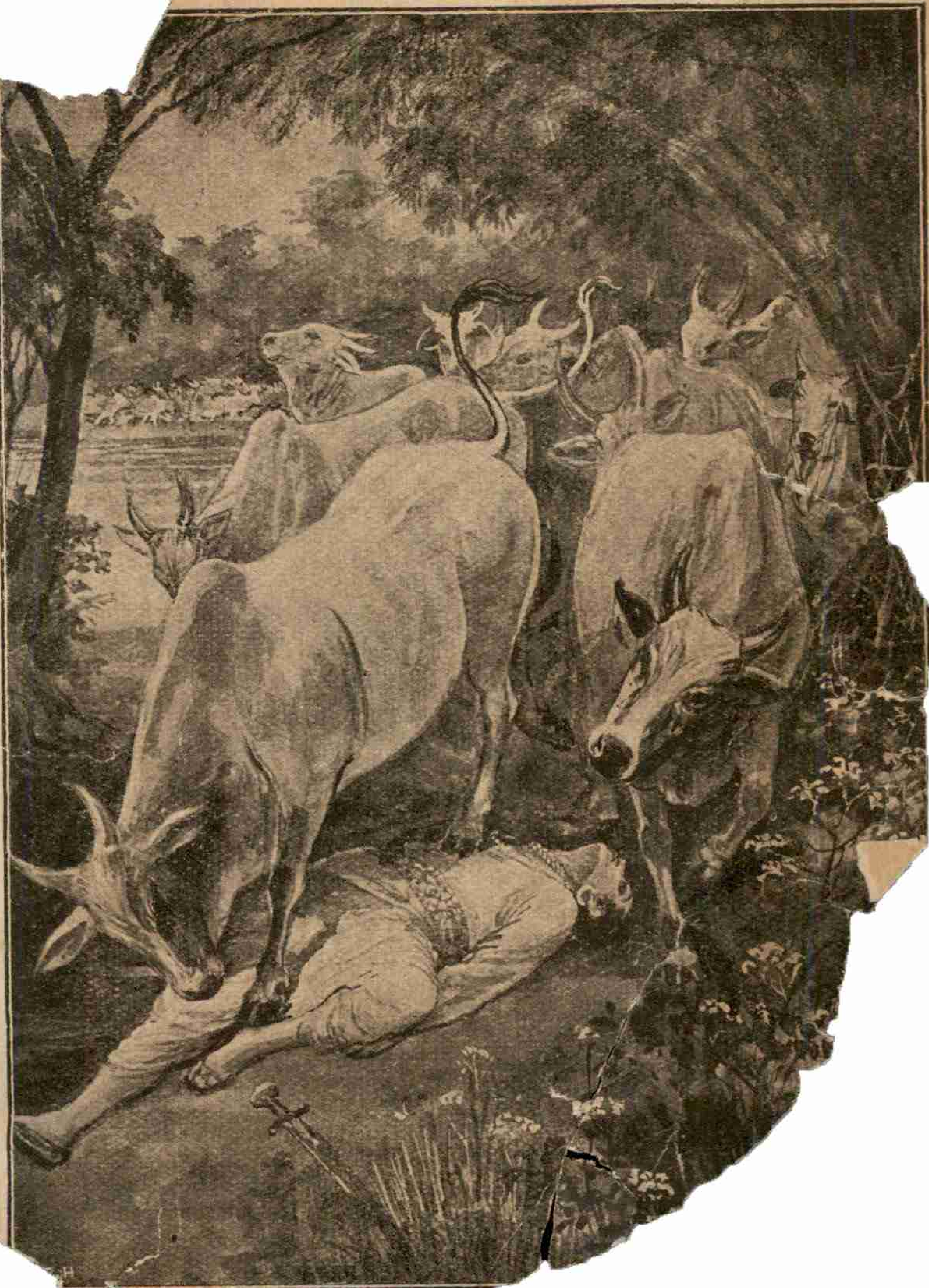
పాపమ్మ పసుపుచీరె కట్టుకొన్నది; పసుపురాసి కొన్నది; చెంచులమీాదికి కదిసినది; తన మగ వాన్నలను చంపినది; మరికొంత సైన్యమును చెంచులసామిని చేతికొద్దీపొడిచినది. ఆమెచేసిన

చెంచులాశ్చర్యపడిరి. నలగామునిసేన, చెంచులు, అందఱునూ ఒక్కమొగికూడి ఆమెపై అమ్ములువేసిరి. సురసురస్రుక్కినది; మాచర్లచెన్నుని తలఁచినది; ముత్యాలమల్లుప్రక్కన పాపమ్మ కూలెను.

పాపమ్మ పడిపోయినది చూచి బోయలందఱు అరచిరి. చెంచులకు ఉత్సాహము హెచ్చెను. చెవులమన్నీఁడు చెంచులతో యుద్ధముచేసి ఒరిగెను.

పుల్లావులపోతన్న, పింఛము సింగన్న లంకన్నను తలఁచి నేలకు వ్రాలిరి. సరదార్లు, మన్నీలు చెంచులచేతిలో చచ్చిరి. మందకురాజు లంకన్న. విల్లందుకొని లంకన్న యుద్ధముచేసెను. చెంచులసోమినీఁడు, తాటిపోతినీఁడు, వీధులపల్నీఁడు లంకన్నను ...ంచిరి లంకన్న తాటిపోతినీని తల తెగవేసెను; వీధులపల్నీని ...సరిపడవేసెను; చెంచులసోమినీని చెండాడెను. చిత్తవర్షము వలె అమ్ముల కురిపించెను. నలగామునిసేన, చెంచులు, లంకన్న చుట్టూక్రమ్మిరి. అమ్ములువేసిరి. లంకన్నకు బాణము ఆయువు పట్టున తగిలినది. అక్కను గరిగమాడచిని తలఁచినాఁడు; శ్రీరాము...ుని చిత్తమున నిల్పినాఁడు; లంకన్న నేలకొరిగెను.

ఇఁక తంభీముఁడు వీరగాముఁడు ఇద్దఱున్నారు. వీరిద్దఱును ...లనునరకిరి; మన్నీలనుమడియించిరి. పగవారిబలఁగములో ...పాదములు, నడిమొముకలువిరిగినవి. గుండెలు, ప్రేవులు ...కండలు తెగిపడ్డవి; నెత్తురు కాల్వలైపారినది; తలలు ...డెములు తరచైనవి. చివరకు పగవారి దెబ్బలకు ...వీరగాముఁడు ప్రాణములు విడిచిరి. మందకిఁక ...డు. చెంచులు ఆవులమీఁద అమ్ములువేసిరి. క్రు... ...వి; కళపిళకళపిళకళపిళ కంచెను విరగఁద్రొక్కి

నవి. తోఁకలెత్తినవి కొన్ని, మోరలు మోపుచేసినవి కొన్ని ఆవులన్నీ ఒక్కపెట్టున ఎగురుచు, ఉరుకుచు, రంకెలువేయుచు, చిమ్ముచు, గెట్టెలక్రింద లంకన్న చితుకుచుండఁగా చెంచుసేనల మీద దుమికినవి; నలగఁ ద్రొక్కినవి. కోడెలను, చూడి ఆవులను, కొన్నిటిని చెంచులు చంపిరి. శంఖచక్రాలబసవన్న, శంభుఁడు అను ఆవులుచచ్చినవి. కాని మంద వెనుతీయలేదు. చెంచులను చీకాకుపఱచినవి. నలగామునేనలో కట్టుబోతుల వారున్నారు. వారు ఆవులకు మరకట్లు కట్టిరి. ఆవులు చెంచులకులోఁబడ్డవి. ఆవులను తోలుకొని గురిజాలకు చెంచులు బయలుదేరిరి.

పెయ్యాలపెర్నీడు ఒకఁడు మిగిలి ఉన్నాఁడు. వా మందాడికిపోయి జరిగినదంతా విన్నవించెను; మందన కొని పోరుబైళ్లవరకు పోయిరని చెప్పెను; చెప్పి తిరిగి మ కలియఁబోయి చెంచులచేతిలో పేర్నీడు చచ్చెను. బ్రహ్మనాయఁడు సుంకరిసీని భీమునికనుమకు, గట్రాతికనుమకు కన్నమసీని, అడ్డముపంపి తాను తలుపులకురవకు పోయెను. పశువులు అగపడ్డవి. పశువులవెంట చెంచులున్నారు. బ్రహ్మనాయఁడు వారిని ఆపెను. ఎవరుమీరు? పశువులను ఎక్కడికి తోలుకొని పోవుచున్నారు? అని అడిగెను.

నలగామరాజు పంపిన మన్నీలము, మలిదేవునిమందను పొడిచి, బోయలనందరినీ చంపి పశువులను తోలుకొని పోవుచున్నాము అనిచెప్పి నీవెవ్వఁడవు, ఎందుకు వచ్చినావు అని అడిగిరి. మీరు గద్దరితెనమున కనుదాఁటితిరి, పశువులను ఇఁక పోనీయను అని బ్రహ్మనాయఁడనెను. నీకీప్రల్లదము లెందుకు? లంకన్నంతటివాఁడు మాచేతిలో హతమాయెను. నీవొక లెక్కగాదు అని మన్నీలు పంతములాడిరి. బ్రహ్మనాయఁడు కట్టు

బోతులపనిని త్రిప్పి వేసెను. ఆవులకు మరకట్లు పోయినవి. చెంచులను, మన్నీలను పడద్రొక్కి వెనుకకుమరలి తమ మందకు పోయినవి. మన్నెమూఁకలను బ్రహ్మనాయఁడు కూల్చెను. మన్నీలను చంపెను. బిరుదుబంటులు పృథివికి వ్రాలిరి. అప్పటికి బ్రతికియున్న ఆవులను మరల్చుకొని బ్రహ్మనాయఁడు పోయెను.

అని శ్రీమదక్కిరాజు లక్ష్మీనారాయణపుత్ర......ఉమాకాన్త విద్యాశేఖర ప్రణీతమైన పల్నాటివీరుల కథలలో మంద పోటు సమాప్తము.

అలరాజు రాయబారము

మూఁడు సంవత్సరములు మండాదిలో నిల్చి లంకన్నను మందపోటులో కోల్పోయిరి. పశువులు అనేకములు నష్టమయినవి. ఇఁక మండాదిలో ఉండరాదని బ్రహ్మనాయఁడు నిశ్చయించెను. శృంగారమద్దికేవున కృష్ణదాఁటిరి; శ్రీశైలమునకు వచ్చిరి. పర్వతమును భిషూవలివారు ఏలుచుండిరి. గరుడలపాలకి, పచ్చలపిడిబాకు కుదువబెట్టి భిషూవలివారి దగ్గర భూపాటిసీమను బ్రహ్మనాయఁడు తెగఁగొనెను. ఒక పెద్దపట్టణమునుకట్టిరి. వీరమేడపి అని దానికిపేరు. మిద్దెలు, మేడలు, కోటలు, పేటలు తీరినవి. ఆధారమని పేరుగల కొలువుకూటమును తీర్చిరి. వీరమేడపిలో నాలుగు సంవత్సరముల ఆరునెలలు మలిదేవుఁడు రాజ్యముచేసెను. అప్పటికి లెక్కలు చూచుకొనిరి. వారు మాచెర్లవిడిచి యేడుసంవత్సరముల ఆరునెలలాయెను. కోడిపోరులో ఓడిననాఁటి ఒడంబడిక ప్రకారము ఏడుసంవత్సర

ములే పరభూములలో ఉండవలసి యుండఁగాఁ ఆయేడు సంవత్సరములు గాక అధికముగా ఆరునెలలు గడచినవి. ఎక్కువగా తీసికొన్న ఆరుమాసముల పన్ను నలగాముఁడు మలిదేవునికి ఇయ్యవలసియున్నది. ఇందుకు రాయబారము పంపవలెనని రాజులు తలచిరి. బ్రహ్మనాయని ఆలోచన అడిగిరి. "అలరాజు ఇరుపక్షములవారికిని కావలసినవాఁడు; నలగామరాజునకు అల్లుఁడు. ఆడబిడ్డను చూచియైనా అల్లుని చూచియైనా నలగామరాజు సంధికి ఒప్పుకొనును" అని నాయఁడు ఆలోచన చెప్పెను. అలరాజు కొమ్మరాజుకుమారుఁడు. అలరాజు తల్లి పేరు చెల్లమదేవి. తల్లిదండ్రుల అనుజ్ఞతీసికొని అలరాజును గురిజాలకు పంపవలసియున్నది. అందుకొరకు నాయఁడు కొమ్మరాజువద్దకు పోయెను.

కుట్రచేసి కుమారుని చంపునని నాయనిమాటలకు కొమ్మరాజు ఒప్పుకొనలేదు. 'భట్టునుపంపరాదా, సర్దారును పంపరాదా, రాజుకురాయబారమేమిటి?' అని కొమ్మరాజు పలికెను. "నీకుమారుఁడు పోతేగాని సంధి పొసఁగదు. నా కుమారుని బాలుని పంపినా, నా అన్నను పెద్దన్నను పంపినా యుద్ధముచేసి వత్తురుగాని సంధిచేయలేరు. అలరాజు వారికీ కావలసినవాఁడు వీరికీ కావలసినవాఁడు. నాకుమారుని బాలచంద్రుని నీకు ఇల్లడ చేయుచున్నాను. బాలచంద్రుఁడు నీకుమారుఁడుగాని ఇఁక నా కుమారుఁడుగాఁడు. అలరాజు ప్రాణములకు హానివచ్చునని తలఁచుచున్నావు. అంతగా వచ్చిన యెడల నాకుమారుఁడు నీ కుమారుఁడే. కుమారుని కోల్పోయినవాఁడను నేనే అగుదును" అని బ్రహ్మనాయఁడనెను, ఎన్నోవిధముల చెప్పెను. కొమ్మరాజు ఒప్పుకొనెను. తల్లినిఁగూడా ఒప్పించి తీసికొనిపోవలసినది అని

కొమ్మరాజు చెప్పెను. బ్రహ్మనాయఁడు చెల్లమదేవికడకు పోయెను. "సాధారణముగా మాయింటికిరావు, కోడిపోరులో గోపన్నను కోల్పోయిననాఁడు రాలేదు. మందపోటులో లంకన్నను కోల్పోయిననాఁడు రాలేదు, ఈనాఁడు ఏమివిశేషము? మాయిల్లు పావనమైనది? మాభాగ్యవశమున వచ్చినావు" అని చెల్లమ్మ అనెను. రాయబారము విషయము బ్రహ్మనాయఁడు చెప్పెను. చెల్లమ్మకు ఆమాట పిడుగువలె ఉండెను. దుఃఖమును ఆపుకొని చెల్లమ్మ మాటలాడ మొదలిడెను. కల్యాణమునుండి మేము వచ్చితిమి. మామామ గతించెను. మాబావలు, మఱఁదులు కళ్యాణములో ఉన్నారు. వారికి సన్తానములేదు. అందఱికీ అలరాజు ఒక్కఁడే కుమారుఁడు. కల్యాణమునుండి వచ్చిన మాబలగము నష్టమైపోయినది. కోడిగోపన్న పోయెను. మందపోటులో బోయలెందఱో పోయిరి. మమ్మును ఇంకను నష్టపఱుపవలెనా? వెనుకటిక్రోధములు మనస్సులో ఉంచుకొని అలరాజును చంపఁ దలచినట్లు నాకగపడుచున్నది. వెనుకటిక్రోధము లేమందువా విను..

పెద్దనబొమ్మ

నాకుమారుఁడు అలరాచమల్లుగుఱ్ఱముపేరు నవరాల గోడిగ. వీా అన్న పెద్దన్నగుఱ్ఱముపేరు కారుబొల్లఁడు. అలరాజుగుఱ్ఱపువానిపేరు లింగధానకుఁడు. పెద్దన్నగుఱ్ఱపువాని పేరు గంగధానకుఁడు. మనము మాచెర్లలో ఉన్ననాఁడు, లింగధానకుఁడు గంగధానకుఁడు ఇద్దఱును గుఱ్ఱములను పట్టుకొని నీళ్లుదాప చంద్రవంకకుతీసికొనిపోయిరి. గుఱ్ఱములు ఒకదాని చెవినొకటి కఱచుకొన్నవి. నీ గుఱ్ఱమును వెనుకకు తీయమంటే

నీ గుఱ్ఱమును వెనుకకు తీయుమని గుఱ్ఱపు మనుష్యులిద్దఱును జగడమాడిరి. లింగధానకుఁడు కొరడా తీసికొని కారుబొల్లని కొట్టెను. కారుబొల్లఁడు తప్పించుకొనెను. గంగధానకుఁడు కొట్టెను. సవరాలగోడిగకు కంటిలో దెబ్బతగిలినది. ఆనాఁటి నుండి సవరాలగోడిగ నీళ్లూ మేఁతా మానెను. అలరాజుకు ఈ సంగతి తెలిసినది. పెద్దన పేరటి బవిరిగడ్డపు బొమ్మను బొమ్మల పెండెరము క్రింద అలరాజుకట్టెను. సవరాలగోడిగకు కసితీరినది. మేఁతమేసినది. నీళ్లు త్రాఁగినది. ఒకనాడు సవరాలగోడిగకు ఆభరణములుపెట్టి, సూర్యఖేతాళము చేతఁబట్టి, బొమ్మల పెండరము తనపరాక్రమము తెల్పుచుండఁగా, కొల్వుకూటమునకు అలరాజు పోయెను. బొమ్మల పెండెరములో క్రొత్తబొమ్మను చూచెను పెద్దన్న. ఆ క్రొత్తబొమ్మ యేమిటో చూచిరమ్మని పెద్దన్న భట్టును పంపెను. భట్టుపోయెను. "ఈ క్రొత్తబొమ్మయెవరిది" అని భట్టు అలరాజును అడిగెను. ఓభట్టూ ఇది నీపేరటి బొమ్మ, నిన్ను పంపినవాని పేరటి బొమ్మ ఇఁకముందు కట్టుదును అని అలరాజు చెప్పెను. "నాపేరటి బొమ్మను నీవు కట్టినావు. నీవు ఇకడనే ఉందువు. నీపేరటి బొమ్మను నేను కట్టి దేశదేశాలా త్రిప్పుదును భట్టును" అని భట్టుపలికెను. అలరాజు నవ్వి ఇది నీ పేరటి బొమ్మకాదు పెద్దన్నపేరటిబొమ్మ అని చెప్పెను. భట్టుపోయి ఈ సంగతి పెద్దన్నకు విన్నవించెను.

బొమ్మ తీసివేయవలసినదని పెద్దన్న అలరాజును గద్దించెను. నీకు ధైర్యమున్న, చంద్రవంక ఒడ్డుకు యుద్ధమునకు రావలసినదని అలరాజుచెప్పెను. ప్రొద్దుప్రొద్దు పొడవకముందు యుద్ధసమయము అని నిశ్చయించుకొనిరి.

చంద్రవంక యుద్ధము

పెద్దన్న కారియబొల్లని దువ్వెను; పసిఁడిపల్లముకట్టి నాఁడు; నాలుగుకాళ్లకు నాగుటందెలు తొడిగినాఁడు; పొట్టకు పట్టెడవారు, బొడ్డున గంట అమర్చినాఁడు; మెడకు గజ్జల పేర్లు వేసినాఁడు; కత్తిపట్టినాఁడు; గుఱ్ఱమునెక్కి యుద్ధరంగమునకు పోయెను. అలరాజు సవరాలగోడిగనెక్కి పౌషరుము గ్రక్కుచు వచ్చెను. ఇద్దఱును చంద్రవంకపచ్చగడ్డలమీఁద తారసిల్లిరి; కత్తులు ఝళిపించిరి; ఒకరి నొకరు డీకొనిరి. ఈ సమయమున నీవు స్నానమునకు పోయితివి. స్నానముచేసి తిరుమణి దిద్దు కొనుటకు నిల్వుటద్దము ఎదుటఁబెట్టుకొంటివి. మెఱయుచున్న ఆకత్తులు అద్దములో అగపడినవి. అది యేమిటో కనుఁగొని రమ్మని కన్నమదాసును పంపితివి. అలరాచమల్లు, పెద్దన్న, యుద్ధము చేయుచున్నారని కన్నమదాసు చెప్పెను. పెట్టుకొనఁ బోవుచున్న తిరుచూర్ణము ఏటిలో గలిపి నీవు యుద్ధభూమికి పోయితివి. రెండు గుఱ్ఱముల మధ్యమున నిల్చుండి ఆఁగవలసిన దని ఇద్దఱికిని చెప్పితివి. కారియబొల్లనిమీఁద కుడిచేయి, సవరాల గోడిగమీఁద ఎడమచేయివేసితివి. కారియ బొల్లఁడు కదలక నిల్చుండెను. సవరాలగోడిగ నిన్ను ముందుకు నెట్టినది. అప్పటినుండి నాకుమారునిమీఁద పగబట్టి ఉన్నావు. అలరాజను. ఇఁక జగడ మాపుమంటివి. అలరాజు ఆపలేదు. ఆహారము లేకుండా నాకత్తి ఆగదని అలరాజు చెప్పెను. పెద్దన్నా నీవుఆపవల సినది అని పెద్దన్నకు చెప్పితివి. పెద్దన్న యుద్ధము చాలించెను.

కత్తులకు ఆహారము

రోకండ్లు, గడ్డపారలు, చెరుకుగడలు, అరఁటిస్తంభాలు పాతించి, మధ్యన నీపేరటి పచ్చబద్దను నిల్పితివి. అలరాజా ఇక

నీశక్తికి ఆహారము పెట్టుకొను' మంటివి. పెద్దలుండఁగా పిన్న వానికి ఆపని మొదట తగదనెను అలరాజు. పెద్దన్న ఆయుధము దూసి విసరెను. రోఁకండ్లు గడ్డపారలు, చెరుకులు అన్నీ తెగినవి కాని నీ పేరటి పచ్చబద్ద అట్లే ఉండెను. అలరాజా ఇఁక నీ ఆయుధమును తీయుమంటివి. సూర్యభేతాళమును దూసి వంకర పాటుగా పచ్చ బద్దపైవేసెను. ఆయుధము పిడిమట్టుకు భూమిలో దిగఁబడ్డది. మామా నా ఆయుధమును పెరికి ఇయ్యమని నిన్ను అలరాజుకోరెను. రాజుల ఆయుధము రాజులకే అలవి యగునుగాని మాకలవిగాదని నీవు చెప్పితివి. ఆయుధమును అల రాజు కాలిబొటనవ్రేలితో గీచెను. ఆయుధము మట్టిని పెళ్లలు పెళ్లలుగా పెకలించుకొని చివ్వున పైకి ఎగిరినది. ఒక మట్టి పెల్లవచ్చి నీనొసట తాఁకెను. "ఓహో పెదవికి పల్లు మించి ఉన్నదే అని నీవు నాకుమారునిమీద క్రోధము పట్టితివి" అని చెల్లమ బ్రహ్మనాయనికి చెప్పెను. "చెల్లెలా చెల్లమదేవీ నీకుమా రునిమీద నాకు క్రోధములేదు. కొడుకుమీది ప్రేమచేత పల్కుచున్నావుగాని నా మనస్సు నీ వెఱుఁగవా? నా కుమా రుని బాలచంద్రుని నీకు ఇల్లడ చేయుచున్నాను, బాలచం ద్రుని మీ కుమారునిఁగా భావించుకొనవలసినది, అలరాజు గురిజాలకు పోకున్న రాయబారము పొసఁగదు, అలరాజును శత్రువులు అవమానించినయెడల వీరుల మఁదఱము ప్రాణముల నైనా ఇత్తుము పగనైనా తీర్తుము, కనుక అలరాజును పంప వలసినది". అని బ్రహ్మనాయఁడు చెప్పెను. చెల్లమ సమ్మతించినది; ఆఁనులు పోఁకలు బ్రహ్మనాయనికి ఇచ్చినది.

బ్రహ్మనాయఁడు మలిదేవరాజు కొల్వుకు తిరిగిపోయెను. అలరాజు వేఁగలవేటనుంచి మరలి యింటికి వచ్చినాఁడు; శివ

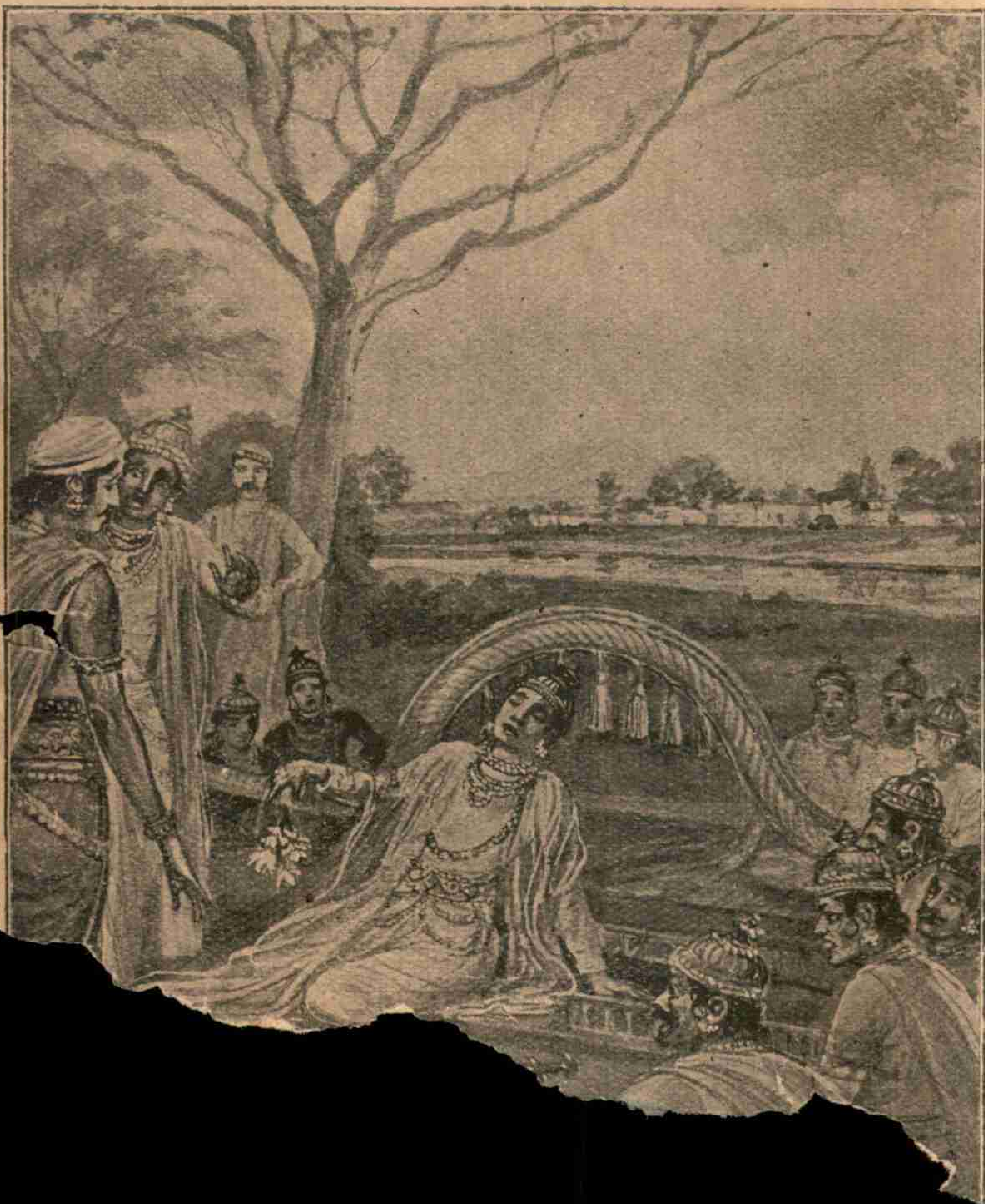
పూజచేసి భుజించిపరుండెను. చెల్లమదేవి అలరాజును సమీపించి గోడుగోడున దుఃఖించినది. శత్రువులు బ్రహ్మనాయని బంధించిరా? వీరమేడపిని నాయకురాలు దోయించినదా? లేదు గదా పగవారివలని భంగపాటు? అని అలరాజుపలికెను. నిన్ను గురిజాలరాయబారమునకు బ్రహ్మనాయఁడు పంపనున్నాఁడు, నాయకురాలు నిన్ను తిరిగి రానీయదు అని చెల్లమ దుఃఖించుచు చెప్పెను. అమ్మా అన్నలవద్దు నన్నెవరునూ ఏమీచేయరు, నీ కోడలు వీరమేడపికి ఇంతవరకును రాలేదు, నా అత్తనుచూచి నా మామనుచూచి ఎన్నోయేండ్లయినది, చూచివచ్చెదను, నీ కోడలిని తీసికొని వచ్చెదను, నన్ను దీవించి పంపవలసినది అని అలరాజు తల్లిని బ్రతిమాలెను. తల్లి అలరాజును దీవించి నది. కొడుకా! బ్రహ్మనాయనిమాట చేపట్టవలసినది, గురిజాలకు పోయి శుభముగారావలసినది అని కుమారుని చెల్లమ పంపెను. సంగాలగోడిగను సిద్ధముచేసి తీసికొని వచ్చిరి. గుఱ్ఱమునకు అలరాజు మ్రొక్కి యెక్కెను. బసవశంకర బిరుదులు పట్టుకొని బిరుదులవారు వెంట వచ్చుచుండిరి. అలరాజు మలిదేవరాజు కొలువునకు పోయెను. నలగామరాజునకు రాయబారము సంగతులు వ్రాసి ఉత్తరమును అలరాజుచేతికి బ్రహ్మనాయఁడు ఇచ్చెను. నీవు నీ అత్తచేతి అన్నము తినవలసినది, భార్యచేత తాంబూలము తీసికొనవలసినది, మరియొకరిచేతిది వద్దు అని బ్రహ్మనాయఁడు చెప్పెను; అలరాజునకు కన్నమదాసును తోడుపంపెను. ఆయుధములు ధరించి గోసంగులు కన్నమవెంట బయలుదేరిరి. ధారలు, బూరలు, మ్రోయుచుండ, గొడుగులవారు, టెక్కెములవారు, ఆయుధములవారు వెంట వచ్చుచుండ అలరాజు బయలుదేరెను. మోకాలిఝల్లి, కంచుటరిగె, ఘోరభైరవ

ఖడ్గము ధరించి కన్నమ ప్రయాణమాయెను. గురిజాలమార్గము పట్టిరి; ఇసుకత్రిపురాన్తకము, ఆకులగణపవరము, అన్నసముద్రము, పలుకూరు, మానేపల్లి దాటిరి.

సవరాలగోడిగకు పెద్దన్నపేరటి బొమ్మను అలరాజు కట్టినాడు, ఆ బొమ్మను పగవారు చూచుట భావ్యముగాదు, ఏ తీరుననైనా బొమ్మను విడిపించుకొని రావలసినది అని మలిదేవరాజు కోరెను. నేనాపని చేసెదనని బాలచంద్రుడు తాంబూలమందెను. బాలచంద్రుని వాహనము పొట్టేలు. పొట్టేలునెక్కి బాలచంద్రుడు అలరాజును కలియబోయెను. కంభ్లేరువద్ద ఇద్దఱును కలిసిరి. కంభ్లేరు పచ్చగడ్డలుతన్నిపట్టి పారుచున్నది. ఏటినిదాటుటెట్లని అలరాజు సంశయపడుచున్నాడు. మన్నెరాజుల కీసంశయము తగునా అని బాలచంద్రుడు పలికెను. అలరాజునకు కోపమువచ్చినది. బాలచంద్రుడు పందెము వేసెను. ఇద్దఱి వాహనములను దుమికింతము, దూకలేని వాహనముసొమ్మును దూకిన దానికి ఇయ్యవలసినది అని ఒడంబడిక. ఇద్దఱును తమతమ వాహనములనెక్కిరి. సవరాల గోడిగ దుమికినదిగాని వెనకకాళ్లు నీటిలో పడెను. పొట్టేలు ఒక్కపెట్టున అవతలి ఒడ్డునకు దుమికినది. అలరాజు ఓడెను. ఆడిన మాట శూరులు తప్పరు. సవరాలగోడిగసొమ్ములుతీసి అలరాజు బాలచంద్రుని చేతికిచ్చెను. పెద్దనపేరటిబొమ్మను బాలచంద్రుడు తీసికొనెను. మామగారి యింటికి పోవుచున్నావు, గుఱ్ఱమునకు సొమ్ములు లేకుండా పోరాదు అని తక్కిన సొమ్ములను బాలచంద్రుడు అలరాజుకిచ్చెను.

శతకోటి, ముటుకుల అలరాజుదాటెను. మఱ్ఱివేముల వద్ద కాపులు అలరాజుకు విందుచేసిరి. కంభాలకనుమదాటి,

అడిగొప్పులకాపులు చెర్లగుడిపాటి కాపులుచేసిన మర్యాదలను పొంది, అలరాజు గురిజాలసమీపమునకు పోయెను. ఆదండును చూచి గురిజాలపట్టణము కలవరపడెను. మీ అల్లుఁడు రాయ బారము తెచ్చుచున్నాఁడని నలగామునకు చెప్పవలసినది అని అలరాజు భట్టునుపంపెను. భట్టుచెప్పెను. గురిజాలలో అడావుడి అణఁగినది. అందఱును సంభ్రమముమాని శాన్తముగా ఉండిరి. అలరాజు నలగామరాజుకొల్వుకూటమునకు బయలుదేరెను. రాజవీథిని ప్రజలు అలరాజుపాదములకు మ్రొక్కి నివాళులు ఇచ్చిరి. కొల్వుకూటములో పట్టువస్త్రము మామపాదముల మీద పెట్టి మ్రొక్కి అలరాజు నిల్చుండెను. నలగాముఁడు అల రాజును గౌరవించి గద్దెపైకూర్చుండఁబెట్టెను; నీవువచ్చిన పని యేమని అడిగెను. ఉత్తరమును మామచేతికి అలరాజుఇచ్చెను. నలగామరాజు నవ్వి పారిపోయినయట్టి పందగొల్లలకు భూచక్ర ముందున భూమియెక్కడిది అని తేలికగా పలికెను. అలరాజు భగ్గున మండిపడ్డాఁడు; సూర్యఖేతాళమును ఒరనుండితీసి ఝళి పించినాఁడు. చింతపల్లిరెడ్డి లేచి అలరాజుకోపమును చల్లార్ప యత్నించెను. వారిభూమి వారికి ఇచ్చుటన్యాయము అనిరెడ్డి నలగామునికి చెప్పెను. కాని నలగామరాజు రెడ్డిమాటల చెవులఁ బెట్టలేదు. "ఇదేచెప్పుచున్నాను. కార్యమపూడిలో యుద్ధము చేయవలెను, పోరుఇచ్చుచున్నాను, పత్రపు ఒడంబడికలు తప్పి నీతిమాలినచేష్టలు నీవు చేసితివి, పోరుతప్పదు" అని అలరాజు పలికెను. నలగాముఁడు యుద్ధమునకు సరేననెను. పోరుగైకొని అలరాజు తన నరపతిడేరాకు తిరిగివచ్చెను; కన్నమదాసును పిలిచి పోరునిశ్చయమైనదని వార్త తెలిపెను.

అలరాజు అలిగిపోయెనని నలగాముఁడు విచారపడుచుం డెను. నలగామునికి నాయకురాలు సలహాలు చెప్పినది. షడ్ర సోపేతముగా అన్నమును సిద్ధముచేయించి నాయకురాలు అల రాజువద్దకు తీసికొనిపోయి సమర్పించెను. అన్నమును అల రాజుతినలేదు. నాయకురాలు ఒక తంబళివానిని పిలిచినది. "ఎట్లైనను ఈపువ్వులను అలరాజుచేతికి ఇయ్యవలసినది" అని తంబళిచేతికి కొన్ని పూగుత్తులు ఇచ్చినది; ఆగుత్తులలో జవ్వాజి, కస్తూరి ఇటువంటి సుగంధద్రవ్యములను చేర్చినది. అలరాజు రణభేరివేయించి ప్రయాణమై తిరిగి వీరమేడపికి బయలు దేరెను; చెర్లగుడిపాటి సమీపమునకు వచ్చినాఁడు.

పూలగుత్తులుపట్టుకొని అలరాజునకు దగ్గరగా తంబళి పోవుచుండెను. పూలగుత్తులమీఁది వాసన అలరాజునకు వచ్చి నది. వాసన ఘుమఘుమలాడుచున్నది. ఆపూలు ఎచ్చటనున్నవో చూచితెమ్మని భటులను అలరాజుపంపి గుఱ్ఱమును దిగెను; పట్టుపరుపులు అమర్చియున్న అందలములో కూర్చుండెను.

భటులు తంబళిని తీసికొనివచ్చిరి. తంబళి మాయమాటలు కొన్నిచెప్పి పూగుత్తులను అలరాజు చేతికిచ్చెను. అందలము చుట్టును పరిజనము కూర్చున్నది. కన్నమదాసు అలరాజునకు ఎదురుగా ఉన్నాఁడు. పువ్వులిచ్చి తంబళిపోయెను.

ఒకదాని వెంట ఒకటి అన్నిగుత్తులనూ అలరాజు వాసన చూచెను. చూచుచు చూచుచునే అలరాజు పరుపులమీఁద వ్రాలెను. గుత్తులలో నాయకురాలు పెట్టిన విషము కపాల మున కెక్కినది. అలరాజునకు మరల తెలివి వచ్చినది. "బావా కన్నమా నీవుపోయి నాభార్యకు తెలుపుము, నాయకురాలి మోసమువలన మృత్యువువాతఁబడఁబోవుచున్నాను, నా ప్రాణ

ములు పోకముందే నాభార్యను పిలుచుకొని రావలసినది, ఇవిగో నాబిరుదులు, ఇవన్నీ నా తోడుసీడఅయిన బాలచంద్రునికి ఇయ్యవలెను, నాసూర్యభేతాళము, నాసవరాలగోడిగ బాలచంద్రునికి ఇయ్యవలసినది" అని అలరాజు పలికెను.

కన్నమ బయలుదేరి గురిజాలకు పోయెను. గుఱ్ఱమును దుమికించుకొనుచు వచ్చుచున్న భైరవాకారుని కన్నమనుచూచి గురిజాల ప్రజలు గజగజవణఁకిరి. నాయకురాలు, నలగాముఁడు భయపడిరి. రాజగృహమును సమీపించి అలరాజుభార్యకు రత్నాలపేరిదేవికి ఈదుఃఖకరమైనవార్తను కన్నమ తెలిపెను.

రత్నాలపేరిదేవి

పేరిదేవి అన్నిఆభరణములనూ పెట్టుకొన్నది; క్రొత్తవి పట్టువస్త్రములు ధరించినది; నిండు నీరాటికడవ నెత్తిపై పెట్టుకొన్నది; తండ్రి కొల్వుకువచ్చినది. "పాపకర్ముల ఆదరించుచున్నావు, నాపతిని చంపుట న్యాయమానీకు, ఆడుబిడ్డ ఉసురు తగులకపోదు, మీ తలకిరీటములు ధరణికిఒరుగ, మీప్రజలొక తెరువుగాను, మీరాజ్యమొక తెరువుగాను," అని శపించుచు నిండునీరాటికడవను గుభిల్లున కొల్వుకూటములో పగులవేసినది; బయలుదేరి అలరాజుకడకు వచ్చినది. "స్వామీ! రాజ్యములు మీ వెంటరావు. రాజులు మీ వెంటరారు. మీతోవచ్చెడిదానను నేను. నాయకురాలు మీపాలిటిమృత్యువాయెను," అని పేరిదేవి యీతీరున కొంతసేపు విలపించెను. అలరాజును పసిఁడి తంగేడుచెట్లక్రింద పట్టుపరుపులమీద శయనింపఁజేసిరి. ప్రాణము పోయినది. తిరిగి అందలములో అలరాజును పరుండఁబెట్టిరి. అప్పటికి ప్రొద్దుగ్రుంకినది. కాఁగడాలువేసిరి. పేరిదేవి సవరాల

గోడిగను ఎక్కినది. అందలమునకు నలువైపులా సైన్యముమూఁగి యున్నది. కన్నమదాసు వెంటనున్నాఁడు.

అలరాజును వీరమేడపికి తీసికొని పోవుచున్నారు

అందఱును వీరమేడపికి బయలుదేరిరి. మిరియాల, అడిగొప్పుల, కంభంపాడు, మట్టివేముల గడచి ముటుకుల దాఁటు నప్పటికి తెల్లవారినది. పేరిదేవి సవరాలగోడిగను దిగెను; అందలములో అలరాజు ప్రక్కనఁగూర్చుండెను; పేరిదేవి కన్నమను పిలిచి "నీవుముందుగా పోయి మలిదేవరాజుకు, మా అత్తమామలకు చెప్పవలసినది" అని పంపెను.

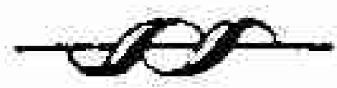
కన్నమ దీనుఁడైపోయి యీవార్తను తెలిపెను. కొమ్మ రాజునకు కోపము, శోకము పట్టరానివాయెను. మలిదేవరాజు, బ్రహ్మనాయఁడు, వీరులు బయలుదేరిరి. వీరవిద్యాదేవి, శీలమ్మ, చౌదరమ్మ, సుంకరమల్లమ్మ, గండురేఖాంబ, రేవనూళ్లల సూరమ్మ, అన్నసాని, చెన్నసాని, పెనుమాల పెమ్మసాని చెల్లనుదేవిని ఓదార్చుచు తోడ్కొని వచ్చుచుండిరి; అలరాజును కలిసికొనిరి. అందలములో అలరాజు, పేరిదేవి, ఇద్దఱును ఉన్నారు. కొమ్మరాజు చెల్లమదేవి, తహతహతో "ఏఁడీమానాయన ఏఁడీఏఁడీ" అని అందలమును సమీపించిరి; శవముపైఁబడి విలపించిరి. "అయ్యో! మీరు ఎందుకు ఈ తీరున దుఃఖించెదరు; మీకుమారుఁడు స్వామికార్యమునందు ప్రాణము లర్పించెను; వీరుల కిదిధర్మము; నేను నాభర్తతో స్వర్గమునకు పోవుదును; మాయిద్దఱకును చితిపేర్పించవలసినది" అని రత్నాల పేరిదేవి అత్తమామలకు విన్నవించినది.

రత్నాల పేరిదేవి సహగమనము.

అందఱును గదలి వీరమేడపిదగ్గఱకు పోయిరి. ఊరిబైట రాచరావులదగ్గఱ అందలమును దింపిరి. పట్టణమంతా కన్నీరు కార్చినది. వీరమేడపి రాచరావులవద్ద గుమిగూడినది. చందనపు కట్టెలతో చితిపేర్చిరి; జంగాలను పిలిపించిరి. కొమ్మరాజు జంగాలు, పెడమటము జంగాలు, వేలకుమించి వచ్చిరి. వారి పిడిగంటలనాదము అన్నిదిక్కులా నిండెను. అలరాజును హర హరాయని చితిపైనుంచిరి. చితిలో నిమ్మకాయలువేసి రత్నాల పేరిదేవి అలరాజు పార్శ్వమున చేరినది. పేరిదేవికి, వీరవనిత లందఱును పసపుకుంకుమ సమర్పించిరి. అందఱకును చివర మాట చెప్పినది; ఇంకనన్ను పల్కరింపవద్దన్నది. చితికి నిప్పంటెంచిరి.

అలరాజుచావు వీరులక్రోధమును రగిల్చెను. కార్యమ పూఁడియుద్ధమునకు వీరులు సన్నద్ధు లగుచున్నారు.

అని శ్రీమదక్కిరాజు లక్ష్మీనారాయణపుత్ర......ఉమా కాన్త విద్యాశేఖర ప్రణీతమైన పల్నాటివీరుల కథలలో అల రాజు రాయబారము సమాప్తము.

బాలచంద్రుఁడు

ఇతఁడు కులమున వెలమ. ఇంటిపేరు రేచెర్లవారు. ఇతని తండ్రి బ్రహ్మనాయఁడు. తల్లి ఐతాంబ. కాపురము మాచెర్ల. మాచెర్ల గుంటూరుజిల్లాపల్నాటిసీమలో ఉన్నది. బ్రహ్మనా

యుఁడు మలిదేవరాజుమంత్రి, మాచెర్లకురాజుమలిదేవుఁడు, గురిజాలకురాజు నలగామఁుడు అని యిదివరకు జరిగిన కథవలన తెలిసియేయున్నది. అలరాజు చావునకు కోపించి మలిదేవరాజు వీరమేడపినుండి నలగామునిమీద యుద్ధము ప్రకటించెను. యుద్ధమునకు పోవుచు బాలమలిదేవరాజును వీరమేడపిలో సింహాసనమందుంచిరి. బాలచంద్రునికూడా వీరమేడపిలోనే ఉంచిరి. బాలచంద్రుని వయస్సు 16, 17 సంవత్సరములు.

బాలచంద్రుని పుట్టుక

ఐతమ్మకు చాలాకాలము సన్తానములేదు. ఎన్నో నోములు నోఁచినది, ఎన్నో వ్రతాలు చేసినది. సన్తతి కలుగలేదు. కుమ్మరావములు చూఁవిడిచినది, పేదబ్రాహ్మణులకు పెండ్లి చేసినది, దోవలలో ఆమడామడకూ అన్నసత్రాలు పెట్టించినది; చలిపందిళ్లు వేయించినది; పాడుపడ్డగుళ్లు బాగుచేయించినది; శ్రీశైలమునకు పోవు శివభక్తులకు రాగిచెంబులు దానమిచ్చినది; బంగారు గుమ్మడికాయలు వెండి గుమ్మడికాయలు శ్రీశైలమల్లికార్జునునకు కానుకలిచ్చినది; మగఁడని పెండ్లామని రావిచెట్లకు మంగళసూత్రాలు కట్టించినది. కాని ఎన్ని చేసినా సన్తతి కలుగలేదు. గజనిమ్మ నోమితే కలుగును సన్తానమని ఒకనాఁడు ఆకాశవాణి వినఁబడ్డది.

పెద్దలను అడిగి ఈ నోము ఏతీరున చేయవలెనో ఆమె తెలిసికొన్నది. నిమ్మచెట్టుకు పాదుచేసి, అలికి, అక్కడికి వనదేవతను ఆహ్వానము చేయవలెను. పూజచేసి ప్రతిదినము పాదులో నీళ్లుపోయవలెను. కొన్ని దినములకు నిమ్మచెట్టు చిగుర్చును. పూవులు పూసి కాయలుకాయును. కాయలుపండ్ల

గును. పండ్లను దేవునికి అర్పించవలయును. ఈవ్రతము పూర్తి యగువరకూ అన్నము తినరాదు. పండ్లు తినుచుండ వచ్చును.

ఈతీరుగా ఐతాంబ నోఁచినది. మాచెర్లలోని వైకుంఠ వనములో నిమ్మచెట్టుకు పూజచేసి నీళ్లుపోసినది. సంవత్సర కాలమునకు ఆనిమ్మచెట్టుకు పండ్లు పండినవి. కడసారిరోజున ముత్తైదువలను పిలిచినది. తన సవతులను వెంటఁబెట్టుకొన్నది. సవతులు, ముత్తైదువలు అందఱునూ జలకమాడి క్రొత్తక్రొత్త చీరెలు కట్టుకొనిరి. పళ్లెములలో కాన్కలు తెచ్చుచుండిరి. ఐతాంబ తలంటి నీళ్లుపోసికొన్నది; బంగారుజరీపట్టుచీర కట్టు కొన్నది; ఏడువారాలసొమ్ము పెట్టుకొన్నది. పండిన పచ్చని గుఁడనిమ్మపండ్లు బంగారు పళ్లెములో పెట్టుకొని నడచుచుండెను. ఆఁటకత్తెలు, పాఁటకత్తెలు, తాళాలు, మేళాలు, తాషామర పాలు, కోలాహలముగా ముందుపోవుచుండెను. వీరి యిల వేల్పు చెన్నకేశవుని ఆలయమునకు పోయిరి. ఆ పచ్చని పండ్ల బంగారుపళ్లెము, స్వామికి ఆమె అర్పించెను. కాని ఎందుకో అదివరకు తూర్పుముఖముగా ఉన్న చెన్నుఁడు పడ మటి ముఖమాయెను. ఐతాంబ మూర్ఛిల్లినది; కొంతసేపటికి తెలివి తెచ్చుకొని ఈతీరున ఉన్నది.

"స్వామీ! మా ప్రాణాలు, మాధనధాన్యాలు, మాఐస్తు వాహనాలు అన్నీ నీవి. మేము నీ అధీనలము. మా అప రాధమేమి? మావంటి ఆడవారికి ఆపద్బాంధవుఁడవు. అహ ల్యను, పాదధూళిచేత పావనము చేసితివి. కుబ్జకు కురూపము పోఁగొట్టితివి. గోపికల కోరికలు తీర్చితివి. ద్రౌపది మానము దక్కించితివి. ఉత్తరను ఉపేక్షచేయలేదు. తరుణులన్న దయ

గలవాఁడవు. ఈ రమణియందు నీమనసు రాయి అయినదేమి? ఈ ప్రాణాలునీవి. నీకే అర్పింతును. ఆడవారమని తలఁచ వద్దు. నెత్తురు నీమీఁదచల్లెదము" అని కత్తిదూసి ఐతాంబ రొమ్ముమీఁద పెట్టుకొన్నది. తక్కిన కాంతలు అట్లేచేసిరి. అప్పుడు చెన్నుఁడు తూర్పుముఖమాయెను. ఐతమ్మ చెన్నుని స్తోత్రముచేసెను. చెన్నుఁడు ప్రసన్నుఁడై "మీమీఁద కూరిమి చేతనే కోపించితిని. మీమనసు నిలుకడ ఎన్తవరకున్నదో పరీక్షించితిని. మీభక్తికి మెచ్చితిని" అని చెప్పుచుండఁగా ఒక నిమ్మపండు ఎగిరివచ్చి ఐతమ్మచేతిలో వ్రాలినది. మహా ప్రసాదమని ఆపండును తీసికొన్నది; పురోహితునిభార్య చేతి కిచ్చి దీనిని పంచి పెట్టుమన్నది. ఐతమ్మకు ఒకముక్క, ఆరు గురు సవతులకు ఆరుముక్కలు ఆమెపెట్టినది. తానొకముక్క తీసికొన్నది. ఐతమ్మ అన్నదీ నీవు బ్రాహ్మణివి, పూజ్యురాలవు కనుక నీవు మా అందరకంటె ముందుగా భుజియింపు మన్నది. ఆముత్తైదువ మొదట తినెను. తరువాత సవతులూ ఐతెమ్మాతమతమ ముక్కలు తిన్నారు; కాళ్లు చేతులు కడుగు కొనిపోయి స్వామికి మ్రొక్కిరి. తీర్థప్రసాదాలు తీసికొనిరి; వెనుకకు వెనుకకునడచుచు గుడి వెలుపలికిపోయి ఇండ్లు చేరిరి. ఐతాంబ కడుపుతో ఉండెను; కుమారుని కనెను. ఆ కుమారుఁడే బాలచంద్రుఁడు.

ఇతని చెలికాండ్రు

అనపోతు, కమ్మరికాచన్న, మంగలమల్లు, చాకలచందు, కుమ్మరపట్టి, వెలమదొర్కేను, కంసాలచందు వీరు ఇతని చెలికాండ్రు. తనతోడితమ్ములనుగా బాలచంద్రుఁడు వీరిని భావించెను.

బొంగరాలాట

మేడపిలో బాలచంద్రుఁడు ఒకనాఁడు రామచిలుక మాటలు వినివిని, వేడుకపడెను. తరువాత తమ్ములతో గుమ్మడి కాయలాడెను; చెఱుకుపందెము లాడెను; తల్లివద్దకుపోయెను. అమ్మా మాకు బొంగరాలాడుకోవలెనని ఉన్నది, బొంగరాలు చేయించి ఇయ్యవలసినదనెను. బొంగరాలాడవద్దు; మనము వలసలో ఉన్నాము; రోజులు కానిరోజులు; చెయిజారి యెవరికైనా తాఁకును, తిట్టుదురు, దీవనల పొందవలెఁగాని తిట్లు పడుట జయముకాదు అని ఎన్నోవిధాల బొంగరాలాడవద్దని తల్లి చెప్పినది. కాని బాలచంద్రుఁడు వినలేదు. తల్లి ఒప్పుకొన్నది. పనివారిని పిలిపించి మామూలు బొంగరాలు చేయుమన్నది. "అమ్మా రేచర్లవంశజుఁడు - బ్రహ్మనాయఁడు, గండువారింటి ఆడపడుచువు నీవు, మీయిద్దఱకును కుమారుఁడను నేను, ఈబాలుఁడు పేదబొంగరా లెట్లాడఁగలఁడు? పైఁడిబొంగరాలే చేయించు, వెండిములుకులే పెట్టించు, పట్టుజాలెలేపేనించు, ముత్యాలకుచ్చులే కూర్పించు" అన్నాఁడు బాలుఁడు. ఈ సందర్భములో బాలుఁడు తల్లికి చెప్పిన వైరాగ్యోపదేశము శ్రీనాథుఁడు రచించిన పల్నాటి వీరచరిత్రనుండి ఉదాహరించుచున్నాను.

"కలుములు నిత్యంబు కావు మాతల్లి
మెఱపుమెఱసినరీతి మేఘంబులట్లు
బుద్బుదంబులభంగిఁ బోవునుచెదరి
యీరీతిఁదలపోసి యెరుకచేమించి

సంపదవేళనే సకల భోగములు
పొందంగవలె ధర్మములు సేయవలయు
భోగానుభవముచేఁబుట్టి సంతృప్తి
వేసటజనియించి వెగటుగాఁదోఁచు
నటుమీద వైరాగ్య మమరుచునుండు
ధర్మముల్ చేసినఁ దనరుఁబుణ్యంబు
సజ్జనసహవాస సంప్రాప్తికలుగు
వైరాగ్యమధికమై వర్తించుఁబిదప
భోగధర్మంబులు పుట్టినయపుడె
సరవివిరాగిత సంసారమెడయు
సద్గురు పదసేవ సయ్యనఁ గలుగు
నందుచే నిర్వాణ మందిక యగును
గావున భోగముల్ గైకొనవలయు.
శాస్త్రంబు లీలాగు చాటి చెప్పెడిని.
ధనమందు లోభంబు తగ్గింపుతల్లి
ప్రాణంబనిత్యంబు భవమనిత్యంబు
ద్రవ్యంబువచ్చునా తవిలి వెన్వెంట
నిటువంటి మానవుఁ డీదేహమెడలి
పోయికొన్నాళ్లకుఁ బుట్టునుమరలి
కర్మరహస్యముల్ గాంచినవారు
ద్రవ్యంబునకు నవస్థాద్వయమిట్లు
తనరింపుచుందురు తజ్ఞులు గనుక
నీవెఱుంగని మర్మమే నెఱుంగుదునె
చనినభూపతులెల్ల సమకూర్చినట్టి
చిత్రమౌధనములోఁ జిన్నమేమైనఁ

గొనిపోయి రావెంటఁ గూర్పంగనేల
యాశచాలించుకే యానందపదవి
చెలిమినామాటలు చిత్తమందుంచి
మాకోర్కెలీడేర్చి మమ్ము మన్నింపు."

బాలుఁడు కోరినప్రకారము ఐతమ్మ బొంగరములు చేయించి యిచ్చినది. ఏడుగురు తమ్ములూ ఏడు బొంగరాలూ తీసికొన్నారు. బాలుఁడు తానొకటి తీసికొన్నాఁడు. పొట్టేళ్లకు పసిడిపల్లాలు కట్టించిరి; బలిసిన పొట్టేళ్లమీద ఎక్కి ఆఁటభూమికి బయలుదేరిరి. గచ్చకాయల తిత్తులు, సొగటాలు బంతులు, పిగిలిపిట్టలు, డేగలు, రామచిలుకలు, గోరువంకలు వెంటదెచ్చుచు పరిజనము వచ్చెను. ఊరిబయట చాలురావుల వద్దకుచేరిరి. ఆచాలులో మొల్ల అను రావిచెట్టు గలదు. ఆచెట్టుక్రింద రత్నకంబళ్లు పఱచినారు. వారు బొంగరా లాడఁదలఁచినచోటు అది.

చూడవచ్చిన జనము

ఆడవారుకూడా చూడవచ్చినారు. అన్నమ్మ అను కోమటిస్త్రీ ఆజనములో ఉన్నది. మొదట బాలుని అడావుడికి బెదరి అన్నమ్మ బొంగరాలాట చూడరానన్నది. ఈమె చెలికత్తె ఒక బ్రాహ్మణిగలదు. చూడఁబోవలెనని యీబ్రాహ్మణి పట్టుపట్టి నది. కనుక ఆమెవెంట అన్నమ్మకూడా వచ్చినది. బాలుని చక్కదనముచూచి అన్నమ్మ ఆశ్చర్యపడ్డది. ఇతనిభార్య మన్మ ధునికి బంగారు కలశములతో పన్నీరు అభిషేకము చేసినది కాఁబోలు లేకపోతే ఇటువంటి భర్తదొరకునా అని అను

కొన్నది. బాలచంద్రుఁడు అందరినీ దూరముగా పొమ్మన్నాఁడు. బద్దెలవారు బరాబరులుచేసి సందడి తొలఁగించిరి.

బాలుఁడు బొంగరములను అనేకవిధముల ఆడించెను; అరచేతిలో త్రిప్పెను; తరువాత నేలమీద ఆడించుటకు జాలె గట్టిగాచుట్టి చేతికొద్దీవేసెను. అది ఒక చట్రాతికి తాఁకి యెగిరి మరలవచ్చి అన్నమ్మ మీఁగాలిమీద తాఁకినది. ములికి అరికాలు దిగివచ్చి నేలకుతగిలినది. ఆమె "తరగిన ఖర్జూరతరువు చంద మున" భూమిమీదపడెను. మూర్ఛిల్లినది. అమ్మలక్కలు అందఱును చుట్టూచేరిరి; చెవులుమూసిరి; ఉపచారములు చేసిరి. కొంతసేపటికి మూర్ఛ దెలిసినది. బాలచంద్రుఁడు చేతులు ముకుళించి ఆమెయెదుట నిల్వఁబడి ఉండెను. అన్నమ్మ కోపముతో ఈ తీరున తిట్టినది.

"ఓరి దురాత్ముఁడ యోరిదుర్మార్గ
క్రిందుమీఁదెఱుఁగక కెరలుచున్నావు
గర్వమేటికి నీకుఁ గాంతలయెడను
గలిగినఁ దినవలెఁ గట్టంగవలయు
నెఱుకమాలినచేష్ట లేలచేసితివి
మురియంగనేల నీ పొంగెల్ల నణఁగ
ముదిరెమదంబునీ మురిపెంబు క్రుంగఁ
దగమల్లభూపతి ధనమెల్లనీదు
సదనంబుఁజేరిన సత్తువనుండి
త్రుళ్లుచునున్నావు దుష్టమానసుఁడ
సమరంబులో నిన్ను శత్రులుగ్రమ్మ
నడిచెడుపదముల నారసాలేయఁ

జూచెడుకనులకు సూదులుగ్రుచ్చ
మీయయ్యలెల్లను మించినబలిమిఁ
జేరివైరులతోడ శ్రీయుద్ధభూమి
నుప్పొంగుచున్నవా రుర్వీశు నెదుట
వారిలోఁగలయునీ వడికానవచ్చుఁ
బోతుసింహమురీతిఁ బొదలుచున్నావు
మదముపట్టినగిత్త మాడ్కిమేడపిని
నున్నావుకావర ముడిగెడుఁగాక"

ఈ తిట్లువిని అనపోతు కోపపడెను. కాని చంద్రుఁడు అతని కోపమును అణఁచెను.

"బాలురకాటలు పథ్యంబు గనుక
ఆడితి బొంగరంబది నిన్నుఁదాఁకె
దైవకృత్యంబని తలపకాడితివి
నిన్నింక నేమందు నీరజనేత్ర
అబలవు నిన్నేమి అనవలదైన
నాతప్పు మన్నింపు నయభావమునను"

అని బాలుఁడు అన్నమ్మను బ్రతిమాలుకొనెను; పచ్చవన్నెల పట్టుబట్టలుచించి, ఘనమైనమందులు కాలికి కట్టించెను; గాయము మానుపుకొనుటకు ఐదువందల మాడలు ఇచ్చెను. అమ్మా మా అయ్యలందఱును ఏయుద్ధభూమిలో ఉన్నారు? దయచేసి చెప్పవలసినది, నీవు ఇందాక అంటివి అని బాలుఁడు ఆమెను అడిగెను. కాలినొప్పిచేత ఆతీరున అంటిని, మీ అయ్యలు ఎక్కడ ఉన్నారో నాకు తెలియదు, మీ అమ్మనే అడుగవలసినది అని ఆమె అన్నది. అంతట బాలచంద్రుఁడూ, తమ్ములూ,

ఆటచాలించిరి. ఇంటికిపోయిరి. అమ్మా మా తండ్రియేఁడి అని చంద్రుఁడు ఐతమ్మ నడిగెను. ఇదివరకే బ్రహ్మనాయఁడు ఎక్కడికి పోయినదీ ఇతఁడు తెలిసికొన్నాఁడు; అయినా తల్లి యేమిచెప్పునో అని అడిగెను. ఆమె యీ మాటలు వినఁగానే గుండెచెదరి క్రిందఁబడ్డది; ఎంతోదుఃఖపడ్డది; బాలుఁడు ఇక ఉండఁడు, అని సంతాపపడ్డది. రాజు మన్నన తగ్గినది గనుక మీతండ్రి యేదిక్కుకో పోయినాఁడు ఎఱుఁగనన్నది. అమ్మా

యుద్ధమునకు పోవుదునని బాలుఁడు చెప్పుట

నాతో నీవు అబద్ధమాడుచున్నావు, నాతండ్రి కారెంపూడి యుద్ధభూమికి పోయినాఁడు, ఈసమయములో నేను పోకుంటి నేని అపకీర్తిపాలగుదును, తండ్రి కష్టములను తప్పింపలేని పుత్రుఁడు ఉన్నా లేకున్నా ఒకటే? ఈ పసిబాలుఁడు పోయి ఏమిచేయగలఁడని నీవు అనుకొందువేమో. అబ్బబ్బా ఆతీరున ఎంతమాత్రమును అనుకొనవద్దు, నాకు అసాధ్యములేదు, బ్రహ్మాండములఁబట్టి బంతులాడుదును, మృత్యుదేవతనైనా మెదిపివేసెదను, వీరచరిత్రలు వెలయఁజేసెదను అని తల్లితో అన్నాఁడు.

ఐతమ్మ, శీలమ్మ, సంప్రతించుకొనుట

బాలచంద్రునినాయనమ్మ శీలమ్మ. శీలమ్మదగ్గరకు ఐతమ్మ పోయినది; జరిగినదంతా చెప్పినది. జాతకముచూచెడి పండితుని శీలమ్మపిలిపించినది. పండితుఁడు జాతకరీతి చెప్పెను. ఇఁక పదునైదురోజులలో బాలుఁడు చనిపోవునని తేలినది. శీలమ్మ యీసంగతి ఐతమ్మకు చెప్పెను. "అయినా పడవలసినపాట్లు పడవలెను. మనమాటలకు అతఁడు నిల్వఁడు. భార్య మాం

చాల చెప్పితే నిల్వవచ్చును. మాంచాల సౌందర్యము చూచి నప్లైన ఇఁక యుద్ధమునకు పోఁడు" అని శీలమ్మ సలహా చెప్పినది.

ఐతమ్మ, కుమారుని మరల్చుటకు యత్నించుట

ఐతమ్మ యుద్ధరంగమును వర్ణించి బాలుని భయపెట్టినది. కాని బాలుఁడు నవ్వినాఁడు. "ఉప్పొంగు పగవారికి ఉరుమని పిడుగును. గర్వించు పగవారికి కంటిలో నలుసును. నన్ను పసివాఁడని తలఁచవద్దు, చిన్న మిరియమునందు కారము చెడునా" అని సమాధానము చెప్పినాఁడు. తనను కనుటకు పడ్డబాధలన్నీ బాలునికి ఐతమ్మ చెప్పినది; కంటనీరు పెట్టినది; "నాయనా నీతండ్రి యుద్ధమునకు పోయినాఁడు. నీవైనా కనులయెదుట లేకున్న ఎట్లు బ్రతుకఁగలను? ఎన్నిపాట్లోపడి నిన్నుకంటిని, వేములు పూసినవి, వేములుకాసినవి, కడసారి ఫలములు కాకులకయినవి అన్నట్లు నాబ్రతుకగును. శూరునితల్లికి సుఖము లేదు. పందలై పుట్టితే ఇంట పడియుండఁగలరు. నీవుగడియ అగపడకున్న నిల్వలేను. నీవుపోవుదువా వీరమాతలకు, వీరభార్యలకు విషము పెట్టి పోవలసినది" అని ఐతమ్మ విలపించినది.

వీరధర్మములు బాలుఁడు చెప్పుట

శ్రీనాథుని పద్యములనే ఉదాహరిస్సుచున్నాను.

"నీవెఱుంగనిధర్మ మేనెఱుంగుదునె
ప్రాకృతభామల పగిదిఁబలెకెదవు?
వెఱ్ఱితనంబేల వీరునిసతికిఁ
గాయమనిత్యంబు కల్మిహాళక్కి
జలబుద్బుదవిధంబు క్షణభంగురములు
షట్చక్రవర్తులు సకలభూపతులు

చనిరి బ్రహ్మేంద్రాది సర్వదేవతలు
భూతంబులైదును బొలియుచునుండు
శౌర్య సత్కీర్తులు సమయ వెన్నఁటికి
సకలపురాణముల్ సద్ధర్మకథలు
నీతిశాస్త్రంబులు నీవెఱుఁగుదువు
పౌరుషాధికతచే బ్రదుకుట లెస్స
జననమరణములు జనులకు నిక్క
మాలయంబుననున్న నడవిలోనున్నఁ
దప్పకతారొక్కెనుఁ దథ్యంబుగాను
బుణ్యలోకంబును బొందుమార్గముల
వినిపింతునేతల్లి విశదంబుగాను
సజ్జనసంగతి సంసారమెడల
గురువుబోధించిన గుఱిమీఁదమనసు
నిలిపి మరణమొందు నిశ్చలుండొకఁడు
ప్రాజ్య సామ్రాజ్య సంరక్షణమందు
ఘనరణమ్మున అమ్ముగాయాలనొంద
మనసు చలింపక మరణంబునొందు
శౌర్యపరాక్రమ సంపన్నుఁ డొకఁడు
వీరలిద్దఱులెస్స వినువీధికేఁగి
యాదిత్యమండలం బరుదారఁజించి
పోయిపుణ్యంబుల భూమిఁ జెందుదురు
మొనటికార్యముబూను ముఖ్యత లేదు
శౌర్యంబుచేమాకు సంపాద్యమగును
శస్త్రధారులకెల్ల సమరంబుకూడు
శౌర్యంబుచాలించి సకలధర్మములు

సేసినసత్కీర్తి చెందదుమాకు
మనువుబోధించిన మార్గమేయిదియుఁ
బరమాత్మ కృష్ణుండు భండనభూమి
సవ్యసాచికిఁదెల్పి సకలధర్మముల
నటుమీఁదఁజేయించె నధికరణంబు
జనులకుఁ గష్టంబు సమకూరునపుడు
శ్రీవీరవీర్యంబు చెదరంగఁ జేయు
దేశంబుపరనృపా ధీనమౌనపుడు
శ్రీవీరసత్వంబు చిక్కంగఁబట్టు
సామ్రాజ్యతరువెండి చచ్చెడునపుడు
శ్రీవీరరక్తంబు చిగిరింపఁ జేయు
రాజసేవకులకు రణమేసుఖంబు"

అని బాలుఁడు పలికెను. అయితే నాయనా యుద్ధమునకుపోవు శూరులు తల్లిదీవనపొందిన తరువాత భార్యదీవన పొందవలెను కనుక నీవు నీభార్యవద్దకు పోవలసినది అని ఐతమ్మ చెప్పినది. ఇంతవరకు బాలచంద్రునకును అతనిభార్యకును ఎక్కువ పరిచయములేదు. భార్యను ఇతఁడు దగ్గరకు తీయుచుండినవాఁడు కాఁడు. ఇప్పుడు పోయినయెడల కోపముచేత ఆమె యేమిమాటలనునో అని బాలుఁడు సందేహపడెను. "అమ్మా నేను అపరాధిని నాభార్యను చూచుటకు నాకు మొగముచెల్లదు నేనుపోను" అని బాలుఁడు చెప్పెను. నేను ముందుగాపోయి మంచిమాటలు చెప్పిపత్తును తరువాత నీవు పోవచ్చును అని ఐతమ్మచెప్పి, కోడలియింటికి పోయెను. కోడలు నిష్ఠురవాక్యములు పలికినది. కోడలిని మాంచాలను ఐతమ్మ శాంతపఱచెను; నీవెట్లైనను బాలచంద్రుని యుద్ధమునకు

పోకుండా చేయవలెనని చెప్పినది. మాంచాల ఒప్పుకొనెను. బాలచంద్రుఁడు తమ్ములను వెంటఁబెట్టుకొని మాంచాలవద్దకు పోయెను.

బాలచంద్రుఁడు—మాంచాల

తమ్ములును, బాలచంద్రుఁడును గండువారింట అలంకరించినగదిలో కూర్చుండిరి. పన్నీటికలశములు తీసికొని మాంచాల వచ్చినది. భర్తను ఇదివరకు మాంచాల యెఱుఁగదు. నిన్ను చూచి మఱఁదులు లేతురు, నీమగఁడు లేవఁడు ఇదే మగనికి గుఱుతని మాంచాలకు తల్లి చెప్పినది. మాంచాల వచ్చిన తోడనే బాలచంద్రుని తమ్ములందఱును లేచిరిగాని అనపోతు మాత్రము లేవలేదు. ఇతఁడు బ్రాహ్మణుఁడు కనుక లేచితే మాంచాలకు పాపమనీ లేవలేదు. అందువలన ఈయిద్దఱిలో భర్త యెవరయినది మాంచాల తెలిసికొనలేకపోయెను. బాలచంద్రుని ఛాయకంటెను అనపోతు శరీరచ్ఛాయమంచిది. బంగారువంటిది. అనపోతుపాదములను మాంచాల పట్టుకొని పన్నీటితో కడుగఁబోయినది. బాలచంద్రునికి కోపమువచ్చునని అనపోతు భయపడ్డాఁడు, అమ్మా నేను నీమఱఁదిని, అదుగో బాలచంద్రుఁడు నీమగఁడు, ముందు అతనిసేవ చేయవలసినది అని అన్నాఁడు. మాంచాలఅన్నదీ నేను మఱఁదినీ యెఱుఁగను మగనినీ యెఱుఁగను, అయినా నీవు బ్రాహ్మణుఁడవు, వేదములు శాస్త్రములుచదివినవాఁడవు, నీపాదములు మొదట కడిగితే తప్పులేదు, పెండ్లి ఐనదేకాని నన్నుభర్త యెఱుఁగఁడు, నేను భర్తను ఎఱుఁగను, నాపూర్వ తపస్సంతా యిప్పుడు ఫలించినది, ఇన్నటనైనా నన్నువిడువక ఉండవలెను గదా అని అనపోతుతో అన్నది; "ప్రియురాలిని చూడవచ్చు

నపుడు ఇతరులను దెచ్చుటయేమినీతి?" అని భర్తతో అన్నది. తమ్ములనందఱినీ పొమ్మన్నాఁడు బాలచంద్రుఁడు. మేము బయటికి పోవుదుముగాని యుద్ధముమాట మఱచి సుఖములు అనుభవించుట వివేకముకాదన్నారు తమ్ములు. కాయమిక్కడ, మనస్సుకలనిలోపల, శ్రీగిరీశునిఆన, చెన్నునిఆన, మీరు ఎన్ని రోజులు మాంచాలతో ఉండుమన్న అన్నిరోజులే ఉండెదను అని బాలచంద్రుఁడు పలికెను. ఏడుజాములకన్న ఎక్కువసేపు ఉండవద్దన్నారు తమ్ములు. అంతట తమ్ములు బయటికిపోయిరి. భర్తను మాంచాల మేడమీదికి తీసికొని పోయినది; అక్కడ ఉన్న పలువిధములైన చిత్తరువులను చూపినది; బాలుని మేడపైన ఉండుమన్నది; శృంగారించుకొని వత్తునని తాను తల్లి నద్దకు పోయినది.

రేఖాంబ—మాంచాల

మాంచాల తల్లిపేరు రేఖాంబ. అమ్మా బాలుని పోకుండా ప్టట్టు ఉపాయము చెప్పవలసినది అని తల్లిని మాంచాల అడిగెను. రేఖాంబవీరభార్య; వీరమాత. "అమ్మాయీ జన్మమును చెట్టునకు రెండుపండ్లు; భోగములు ఒకపండు, కీర్తి రెండవపండు; మొదటిపండురసము క్షణభంగురము. రెండవపండురసము శాశ్వతమైనది. సూర్యుఁడు, చంద్రుఁడు, నక్షత్రములు ఉండువరకును ఉండునది. మొదటిపండు రుచిచూచి సాధారణులు ఊరకుందురు. దానికొఱకే పెనఁగులాడుదురు. వీరాంశమున పుట్టినవారు అట్లుకాదు. వీరు రెండవపండుకొఱకు పరుగెత్తుదురు. ముద్దులమాంచాలా ముదముతో వినుము. నీభర్త వీరుఁడు. మీయిద్దరికీర్తి రాబోవు జనుల హృదయములందు వర్ధిల్లఁగలదు. కనుక బాలుని ఆగఁబట్టవలదు" అని ఉపదేశముచేసినది.

మాంచాల బాలచంద్రునికి యుద్ధమును జ్ఞప్తికి తెచ్చుట

ఈమాటలు విని మాంచాల మనసు గట్టిచేసికొన్నది; శృంగారించుకొని భర్తవద్ద కేఁగినది. కొంతసేపు ఇద్దఱును సరసములాడుకొనిరి. బాలచంద్రుఁడు యుద్ధము మఱచినట్లుగ పడెను. మీతమ్ములు పెట్టిన యేడుజాములగడువు దాఁటినది, కులవైరము తీర్చుటకు మీరుకాక మఱెవ్వరున్నారు? నాతో సరసములాడుచుండిన ప్రయోజనమేమి? యుద్ధమునకు బయలు దేఱవలసినది అని అన్నది మాంచాల. ఇంతలో తమ్ములువచ్చి కత్తులుత్రిప్పుచు భయంకరముగా బొబ్బలు పెట్టిరి.

బాలచంద్రుఁడు తమ్ములపైకేఁ గనయుట

బాలచంద్రుఁడు ఆబొబ్బలువిని కత్తిదూసి బయటికివచ్చెను. తమ్ములన్నారూ అన్నా త్రుప్పుపట్టిన కత్తిదూయుట యేమి గొప్ప? శత్రువులవిడిచి తమ్ములమీదికి దుముకుచున్న నీశౌర్యమును పొగడవచ్చును! శూరుఁడవని యెన్నో బిరుదులు నీకు రాజు ఇచ్చినాఁడు, అలరాజును శత్రువులు విషముపెట్టి చంపిన సంగతి, అలరాజుభార్య అగ్ని ప్రవేశము చేసిన సంగతి తలఁచుకొన్న, నీమనస్సు దగ్ధముకాదా, మమ్మైనను యుద్ధమునకు పంపు, కులవైరముతీర్చి నీకు కీర్తి తెచ్చెదము అని అన్నారు. బాలచంద్రుఁడు సిగ్గుపడి తలవంచెను; తిరిగి మాంచాలవద్దకు పోఁబోయెను. గదివాకిటివద్దకు మాంచాల వచ్చినది. ఆమెచేతికి బాలుఁడు కత్తినిచ్చెను.

మాంచాల దీవనలు ఇచ్చుట

గరుత్మంతుని బలము మీకు కలుగును, భీముని సాహసము మీకు కలుగును, కృష్ణునికీర్తి మీకు కలుగును, శ్రీశైల మల్లి

కార్జునుఁడు మాచెర్ల చెన్నకేశవుఁడు, మిమ్ము కాపాడుదురు. కలియుగములో మీకు వీరపూజలు అమరును. ఈ ఆయుధము మీకు జయము ఇచ్చును, అని తనచేతనున్న ఖడ్గమును మాంచాల బాలచంద్రునికి ఇచ్చినది. "స్వామీ మీరు అనపోతును వెంటఁదీసికొనిపోవద్దు, అనపోతు బ్రాహ్మణుఁడు, అతఁడు యుద్ధములో చచ్చెనేని మీకు బ్రహ్మహత్యవచ్చును. పార్వతీశ్వరు నంతటివాఁడు బ్రహ్మహత్యవలని పాపము పోఁగొట్టుకొనుటకు పలుపాట్లుపడెను, మనుష్యు లెంతటివారు? మాయచేసియైనను అనపోతును ఇంటికి పంపవలసినది" అని భర్తకు మాంచాల చెప్పినది. సరేనని బాలుఁడు తల్లివద్దకుపోయెను.

ఐతాంబ బాలునికి దీవనలిచ్చుట

తల్లిని అడిగి అన్నము పెట్టించుకొని తినెను; విలువగల వస్త్రములు కట్టుకొనెను; రత్నములు, మణులు అమర్చిన భూషణములు దాల్చెను. తల్లికి మ్రొక్కెను. కొడుకా నీకు ఇంద్రుని వైభవము కలుగును, వీరభద్రుని విజయకలుగును, గరుత్మంతునివేగము కలుగును, రామచంద్రునిరాజసముకలుగును, భీముని బలముకలుగును, ఇఁక యుద్ధమునకు పోవలసినది అని తల్లి దీవించెను.

బాలచంద్రుఁడు అనపోతును వెనుకకుపంపుట

"అనపోతు కాక తక్కినతమ్ములను ఒకచోటికిచేర్చి తాను పన్నిన ఉపాయమును చెప్పెను. వారును గ్రహించిరి. తరువాత అనపోతు, తక్కినతమ్ములు బాలచంద్రుఁడు, ఒకచోట కూడిరి. ముత్యాలహారము, ముద్దుటుంగరము మరచివచ్చితిని, అవి మీవదినెవద్ద ఉన్నవి, నేను తిరిగి పోయితినేని దుశ్శకున

మగును, కనుక మీలో ఎవ్వరైనాపోయి తీసికొనిరావలసినది" అని బాలుఁడు తమ్ములనడిగెను. నేను అలసితినన్న నేను అలసితినని అందఱును మాయమాటలాడిరి. అనపోతుకు ఈమాయ తెలియదు. అన్నా నేను పోయితెచ్చెదను నాకు గుర్తులు చెప్పవలసినది అని అనపోతు పలికెను. గుర్తులుచెప్పి బాలుఁడు అనపోతును పంపించెను.

తక్కిన తమ్ములతో బయలుదేరి చంద్రుఁడు త్రిపురాంతకముచేరెను; అక్కడ తాటాకుమీద ఘంటముతో కొన్ని సంగతులువ్రాసి ఆతాటాకును రావిచెట్టు కొమ్మకు కట్టినాఁడు; మరల బయలుదేఱెను; త్రోవలో ముటుకూరు, గరికెపాడు, మేళ్లవాగు అను గ్రామములను దాఁటెను. ఆయా గ్రామములవారు ఊరిబయటికివచ్చి బాలచంద్రునికి తగిన మర్యాదలు చేసిరి. వారినందఱిని బాలుఁడు ఆదరించెను; వారికి పోఁకలు ఆఁకులు ఇచ్చి పొండని వెనుకకు పంపెను.

బాలచంద్రుఁడు నాయకురాలి కనుమలో విశ్రమించుట

ప్రయాణము చేసిచేసి బాలుఁడు తమ్ములతో నాయకురాలికనుమకుచేరెను నాయకురాలు అడ్డగించినది. ఆడదానితో పోరుట ఏమి పౌరుషమని ఆయుధముతో మఱియొకమార్గమేర్పఱచుకొని చంద్రుఁడు కనుమ దాఁటెను. అక్కడ నల్లగొండ అని ఒక యెత్తైన బోడుగలదు. ఆబోటిమీదికి బాలచంద్రుఁడు ఎక్కెను. గుఱ్ఱముల సకిలింతలు, ఏనుఁగుల ఘీంకారములు, [illegible] గారా[illegible] కమలు సైని[illegible] లు, [illegible] హాలముగా [illegible] ఝు[illegible] [illegible]ంచినాఁడు.

వారి బుజములమీఁద చేయివేసి ఆకారెంపూడి యుద్ధరంగమును చూడండి అన్నాఁడు. పగతీర్చుటకు మనము పోవుచున్నాము, మనసైన్యమువచ్చినదనుక ఉండిపోవుదము కొంచెముసేపు విశ్రమింతము అని బాలచంద్రుఁడు తమ్ములకు చెప్పెను. అందఱును అక్కడ విశ్రమించిరి.

వెలమలదోర్నీఁడు రణరంగమును వివరించుట

బాలుని సైన్యమువచ్చి నలగొండక్రింద విడిసినది. బల్లరగండఁడు బాలచంద్రుఁడు నలగొండ పైనుండి మరల రణరంగమును చూచెను. తమ్ముఁడు వెలమ దోర్నీఁడు బాలునికి రణరంగము విషయమయి చెప్పెను.

"వెనుకటి రాజులు విక్రమస్ఫూర్తి
గట్టునఁ జెలరేగి కదనంబుసల్ప
వీరలరక్తంబు విసువక త్రాగి
మత్తిల్లియల్లన మలయుచునున్న
నాగులేఱల్లదే నాయనిసుతుఁడ

ఈ రంగమునకు జూలకల్లు, సన్నెగండ్ల తూరుపుహద్దులు. నలగొండసమీపభూమి దక్షిణపుహద్దు. పడమటిహద్దు వప్పిచెర్ల. చింతపల్లి, కొదమగుండ్ల ఉత్తరపుహద్దులు. నలగామరాజు గుడారముచుట్టూ పారాఉన్న సేనాపతులను చెప్పెదను. పడమటి దిక్కున పౌజులబ్రహ్మ. తూరుపున సంకోజిగణపతి. దక్షిణమున నాయకురాలు. ఉత్తరమున అందెలరాముఁడు, నెమలిపురి [illegible] మడిరెడ్డి [illegible] గుల వీరమల్ల [illegible] కందటికి [illegible] పైవాఁడు [illegible] లేటి ష [illegible] గే [illegible]

వీరులలో ఒక్కొకఁడు ఒక్కలక్షదళమును చంపఁగలవాఁడు" అని దోర్నీడు వివరించెను. బాలచంద్రుఁడు నలగామరాజు సైన్యముమీద దూఁకవలెనని ఉత్సాహపడెనుగాని పెద్దలంతా ఉండఁగా నేనుబోయి కలఁతపుట్టించితే రాజేమనునో, తండ్రి యేమనునో వీరులేమందురో అని సంకోచించెను. "ఈ సంకోచమెందుకు? పోయి వీరులను వార్తలడుగుదము. సంధిచేసి కొన్నాము, యుద్ధము లేదందురా పోయి రాజునుచూతము. రాజుఅనుజ్ఞ తీసికొని యుద్ధము ఆరంభింతము" అని బాలునికి తమ్ములు చెప్పిరి.

బాలచంద్రుఁడు కారెంపూఁడిచేరుట

దండును తమ్ములను వెంటఁబెట్టుకొని బాలచంద్రుఁడు రణరంగముచేరెను. మలిదేవరాజు కొలువుతీర్చి కూర్చున్నాఁడు. బ్రహ్మనాయఁడు, వీరులు, రాజసన్నధిని ఉండిరి. రాజసభ క్రిక్కిరిసి ఉన్నది. అడావుడిచేయుచు, తొలగుఁడు తొలగుఁడు అని దండుపలుకుచుండఁగా బాలచంద్రుఁడు సింహాపుపిల్లవలె కదలి రాజసభకు వచ్చుచున్నాఁడు. అదివరకు సంధికి వచ్చిన రాయబారుల మొగములు వెలవెలబోయినవి. ఇతఁడు వచ్చినాఁడు, ఇక సంధి ఆశలేదు, అని అనుకొనుచున్నారు.

బాలచంద్ర కన్నమదాసుల సంవాదము

...చంద్రుఁడువచ్చి సభామంటపము వాకిట నిల్చి
...రా నాకు దోవ ఇయ్యవలసినది రాజుదగ్గ
...ల్లు ఈ మాటలు లక్ష్యపెట్టలేదు.
...మున, రణరంగమునయందు
...న్నసుతుఁడు, పరవీర భయ

దుండు బాలచంద్రుఁడు, పదములుధట్టించి బాహువులెత్తి సాహసముప్పొంగ శౌర్యంబుమెఱయ, కుప్పించి దుమికెను గురు జయమొప్ప, వసుధేశుసన్నిధి వ్రాలెనతండు." బాలచంద్రుఁడు రాజుకు దండప్రణామము చేసెను. దుమికి తనయెదుట నిల్లు చున్న బాలచంద్రునిచూచి, మొగమును మలిదేవరాజు వెను కకు త్రిప్పెను. ఇంతలో కన్నమనీడు కత్తిదూసెను. బాలుఁడా మేము నీ కన్నులకు అగపడలేదా? ఏపాటి బంటనని మేమంద అము ఉండఁగా మామీదుగా దుమికి రాజుదగ్గరనిల్చితివి. తక్షణమే ఇక్కడనుండి పోతివా పో లేదా నీతల తెగవేసెదను అని కన్నమనీడు కత్తిజళిపించుచు భయంకరముగా పలికెను. బాలచంద్రుఁడు భయపడువాఁడా? కాఁడు. "సరిగా పంచు కొన్నరాజ్యము పోఁగొట్టుకొన్నారు, వాగులలో నీళ్లు వనముల లోఫలంబ్లు తిని అలసినారు; యుద్ధము మఱచినారు; త్రుప్పు పట్టిన నీకత్తి పగవానిమీదికి పోలేదు, నా కంఠముమీదవేసి తుప్పువదలించ దలఁచినావా మంచిది; నేను రాజును చూడ వచ్చినప్పుడు మీరెవ్వరును ఎడమీయలేదు; అదియేమి నీతి? మిమ్మును బ్రతిమాలలేక మీమీదుగా దుమికిపోయితిని నాయందు తప్పేమో ఈ తగవర్లను అడుగు" అని బాలచం ద్రుఁడు పలికెను. "పసివాఁడా నీకీపెద్దమాట లెందుకు? కొలువులో జరిగిన రాచకార్యాలు నీకు ఏమీ తెలియవు. మరల ఈ తీరుగా మాటలాడుదువా! నీతల దెగవే[illegible]
అని కన్నమనీఁడు పలికెను. "నాతలమా[illegible]
తలలు తెగుటకు సిద్ధముగా ఉన[illegible]
ద్రమువలె పొంగివచ్చుచున[illegible]
నెందుకు యుద్ధరంగమునక్[illegible]

బంధువుఁడవఁట. కనుక నేనింత శాంతముతో మాటలాడు చున్నాను. నీకును బ్రహ్మనాయనికిని ఎటువంటి బంధుత్వము ఉన్నది చెప్పు" అని బాలుఁడు అనెను. నారాయణావతార మైన బ్రహ్మనాయఁడు మాతల్లికి వరమిచ్చినాఁడు, నేను పుట్టితిని, బ్రహ్మనాయని పాదసేవకుఁడను, జ్యేష్ఠపుత్రుఁడను, భుజ ముల మీఁద నా ముద్రలు చూడు, క్షుద్రులను నేను సహిం పను. బ్రహ్మనాయనికి నేను పెద్దకుమారుఁడనైతిని, నీవు తరు వాతపుట్టితివి, నన్ను నీవు ధిక్కరించుచున్నావు అనెను కన్నమ నీడు. సరే నీవు పెద్దకుమారుఁడవైతే నీతల దన్నిపుట్టిన వాఁడను నేను; అన్నతోడలు గద్దెలుచేసి తమ్ముఁడు త్రొక్కిపోవచ్చును; అందుకే నిన్ను దాఁటిపోయితిని; అంతేకాని నాకు గర్వములేదు అని బాలచంద్రుఁడు పలికెను. కన్నమనీడు తలవంచెను; కత్తిని క్రిందఁ బడవేసెను; బాలచంద్రుని కౌఁగిలించుకొనెను.

బాలచంద్రుఁడు రాజును దూషించుట

కన్నమనీడు చూపిన ఆదరణమునకు బాలచంద్రుఁడు సంతోషించెను. బాలచంద్రుఁడు మరల రాజునకు నమస్కా రము చేసెను. కాని రాజు తలవంచి యేమీమాటాడలేదు. బాలచంద్రుఁడు ఈవింతచర్యకు ఆశ్చర్యపడ్డాఁడు. "వీరులారా! ఈరాజుచర్యచూచినారా? యుద్ధము మఱచినాఁడు. రాజ్యము శత్రువులకు అర్పించినాఁడు. ఎండకన్నెఱుఁగని యీరాజు ...లోతిరిగి, నీడలనిలిచిననీళ్లుత్రాగి, పాలపుకూరలు భుజించి ...దువల్ల పసరు కన్నులకెక్కి పలుకకున్నాఁడు" అని ... కన్నమనీడు బాలుని మాటలకు కోపపడెను. ... నిందించవలెె? తప్పులన్నీ మనమీఁదనే ఉన్నవి.

రాజ్యము పోయినది మనవల్ల. యుద్ధమువచ్చినది మనవల్ల" అని బాలుని కన్నమగద్దించెను. "నీవు పగవారికి భయపడ్డట్లు కనఁబడుచున్నావు, యుద్ధము వచ్చినదని తల్లడిల్లుచున్నావు, శత్రువులను దగ్ధముచేయఁగలవాఁడు ఈ బాలచంద్రుఁడు నన్ను చిన్నవాఁడని తలఁచవద్దు; అలరాజును శత్రువులు విషముపెట్టి చంపినపుడు, నాతండ్రి నన్ను కొమ్మరాజుకు అర్పించెను; వీఁడు నీ పగతీర్చునని కొమ్మరాజుకు చెప్పెను; తీరా యుద్ధమువచ్చినపుడు పంధవలె మాటలాడుట తగవుకాదు" అని బాలచంద్రుఁడు కన్నమతో అనెను. సభలో ఉండిన వీరులందఱికి బాలుఁడు ఉద్రేకము కలిగించెను. "ఓ కొమ్మరాజా నీవు బ్రతికియుండఁగానే నీ కుమారుని శత్రువులుచంపిరి; శౌర్యము నీయందు చచ్చినదా యేమి? ముక్కుదూలముమీఁద పొడిచినపుడు గుబ్బుమనలేని నీ కోపమెందుకు? గండుకన్నమదాసా! ఆవాలనాయఁడా! సుంకరరాముఁడా! చెవులనాయకులారా! జంగిలినాయకులారా! వీరధర్మము మఱచి నిద్రించుచున్నారేమి? కాశగట్టినారు, కత్తిపట్టినారు పగయీఁదలేని పౌరుషమెందుకు? ఓ బాదన్నా నీపాటవమేదీ? పెనుమాలవారు బిరుదులను భూమిలో పాతివేయవచ్చును. ఓ శూరులారా యుద్ధ సూర్యోదయమైనది. నిద్రచాలించిలెండులెండు" అని రోషము పొంగునట్లుగా బాలుఁడు పలికెను. తండ్రి బాలచంద్రుని దగ్గఱకుపిలిచి శాంతపుమాటలు చెప్పెను. కాని ఆమా బాలుఁడు వినలేదు. ఓ బ్రహ్మనాయఁడా నాకు మాటలు చెప్పకు, శత్రువుతల తెగఁగొట్టుద లేదు అని బాలుఁడాడెను.

కొమ్మరాజు బాలునికోపము చల్లార్చుట

బాలచంద్రుని రెట్టపట్టుకొని కొమ్మరాజు తనవద్ద కూర్చుండఁబెట్టుకొనెను. "నాకుమారుని అలరాజును చంపిన పగఁగదా నీవు తీర్తుననుచున్నావు. విషముచే చచ్చినవాఁడే బాలచంద్రుఁడను కొందును. బ్రతికియున్న నీవే అలరాజు అనుకొందును. శత్రువులు సంధికి వచ్చినారు. అలరాజును వారు చంపినందుకు మనము నరసింహభూపతిని చంపవలెనని ప్రతిజ్ఞపట్టితిమి. మన రాజ్యము మనకు ఇత్తుమన్నారు. నరసింహభూపతిని మనకు ఒప్పగింతుమన్నారు. చంపినా, రక్షించినా ఆభారము మనదేను. ఇంతకంటెను మనకు కావలసినదేమిటి? కనుక నీవు కోపమును విడువుమోయి నాయనా!" అని కొమ్మరాజు బాలుని శాంతపఱచెను. బాలచంద్రుఁడు కోపమును అణఁచుకొనెను. నలగామరాజు చెప్పిపంపిన సంధిషరతులు బ్రహ్మనాయఁడు మొదలగువారు ఒప్పుకొన్నారు. నరసింహభూపతిని చంపకుండా క్షమించుటకు అంగీకరించినారు. ఇరుపక్షములవారికిని సంధి సమ్మతమైనది. బాలచంద్రుఁడు అనపోతును వెనుకకు పంపెను గదా. అనపోతు ఏమైనాఁడో చూతము.

అనపోతు

అనపోతు మేడపికిపోయి మాంచాలను ముత్యాలహారము, ముద్దుటుంగరము ఇయ్యవలసినదని అడిగెను; బాలుఁడు ...న గుర్తులుచెప్పెను. ఆమెనవ్వినది. "ఇన్ని శాస్త్రములు ... ఈ రహస్యము ఎఱుఁగకపోయితివి, మీవారందఱూ ... పోవునప్పుడు మూఁడునెలలు గడువుపెట్టి మీ ...చంద్రుని మంత్రినిచేసిపోయిరి. ఆమూఁడు

నెలలు దాటిపోయినవి. అందువలన మీ అన్న బయలుదేఱి పోయినాడు. పోవుచు నిన్ను మంత్రిని చేసిపోయెను. యుద్ధమునకు రాకుండా ఉండుమని నీకు చెప్పితే ఉండవని ఈ ఉపాయమువన్ని నిన్ను వెనుకకు పంపినాడు. నీవు యుద్ధమునకు పోఁగూడదు. మేడపికాపాడుచు ఉండవలయును" అని మాం చాల చెప్పినది.

బాలుఁడు రావిచెట్టుకు కట్టిఁ తాటాకు అనపోతు చదువుట.

అనపోతు ఉగ్రుఁడై యుద్ధభూమికి బయలుదేఱెను. త్రిపురాంతకమునకు చేరెను. బాలచంద్రుఁ డేమయినా చెప్పినాఁడా అని అచ్చటివారినడిగెను. తాటాకుమీఁద ఏమో వ్రాసికట్టి పోయినాఁడని రావిచెట్టును చూపిరి. అది అనపోతు చదివినాఁడు. ఈవిధమున ఉన్నది.

"శ్రీగిరీశుని యాన! చెన్నుని యాన!
మలిదేవరాజాన మాతండ్రి యాన;
అల్లాదాళ్ళురు వీరులందఱి యాన
త్రోసివచ్చితివేని ద్రోహమం టెడిని
బాలుని మిత్రుల ప్రాణంబులకును
తప్పినట్లాగాను దరలితివేని
నానలు మీఱుట యదినీతిగాదు
తనసంగడీలతోఁ దరలె బాలుండు
సాహసమున నీవు సాగిరావద్దు"

అను కఠినమైనఆనలు చదివి అనపోతు క్రుంగిపోయె.
బ్రాహ్మణుఁడను అన్ని శాస్త్రములు చదివితిని;
అన్నగా భావించితిని; కులమున కొదువని నేను

వీరుఁడను గనుక బాలునిచేరితిని; చివరకు బాలునిభార్యవద్ద అవమానము పొందితిని; బాఁకులయుద్ధములో నానేర్పుచూపవలెనని ఎంతో కుతూహలపడితిని. బ్రాహ్మణుఁడు యుద్ధము చేయలేఁడని నన్ను బాలుఁడు వెనుకకు పంపినాఁడు; ద్రోణుఁడు, కృపుఁడు; అశ్వత్థామ, బ్రాహ్మణులన్న సంగతి బాలచంద్రుఁడు మఱచెను. పరశురాముఁడు బ్రాహ్మణుఁడని బాలచంద్రుఁడు ఎఱుఁగఁడా!" అని రోషపడెను.

వీరవిక్రమయుద్ధవిభవంబు గనఁగ
భాగ్యంబులేదాయెఁ బాపిని నేను

. . . .

జన్మమెత్తితిఁగాని సఫలంబుగాదు
సఫలంబుగాని యీ జన్మంబదేల
తనవారి రక్షింపఁ దరివచ్చినపుడు
వినియోగపడనట్టి వీరరక్తంబు
రక్తమే? కలుష నీరంబగుఁగాక
యుష్ణంగు చున్నది యుజ్జ్వలశక్తి
యణఁగదు నేనెంత యణఁచిననైన
దహియించుచున్నది దావాగ్నిరీతిఁ
బ్రాణంబులిఁక నేనుబట్టఁగఁజాలఁ
దివిరివ్యర్థంబైన దేహంబువిడుతు
స్వర్గలోకమునందు బాలునిరాక
కెదురుచూచుచునుందు నెంతయువేడ్కఁ
బుణ్యనివాసంబు పొందియుండెదను

అని అనపోతు చింతచేయుచుండఁగా ఆమార్గమున మాడచి పోవుచుండెను. వీరమేడపిలో రాణివాసము కాచుచుండినస్త్రీ

యీామె. ఇప్పు డీమె వీరులఁగలియకా రెంపూఁడికి పోవుచున్నది. ఆమెను అనపోతు పిలిచినాఁడు. నమస్కరించినాఁడు; బ్రాహ్మణుఁడు మాకు నమస్కరింపరాదు, నీ కోరికయేమి చెప్పుమన్నది. "నేనుస్వర్గలోకమునకు పోవుచున్నాను; అన్నా నిన్ను అక్కడ కలిసికొందును; నీకు నా ఆత్మహత్యవలని పాపము అంటదు." "ఈ మాటలు నామాటలుగా బాలునికి చెప్పుము" అని అన్నాఁడు; నా జందెము, నా కాలిబిరుదు తీసికొనిపోయి బాలచంద్రునికి ఇయ్యవలసినదన్నాఁడు; గొడుగువారిని, అడపమువారిని, దగ్గఱకు రమ్మన్నాఁడు; చెప్పవలసిన మాటలు చెప్పినాఁడు; "నెత్తురు చూచి భయపడెదరు. పాపమని నన్ను అఁగఁబట్టవద్దు. మీారు దూరముగా పోవలసినది" అని చెప్పినాఁడు; తలగోసికొని ధర మీాఁద వ్రాలెను. ధరమీాఁదపడ్డ ఆ తల నవ్వినదఁట. "ఎటువంటి భావంబో యీాశ్వరుఁడెఱుఁగు."

గొడుగువారును అడపమువారునుపోయి ఈవృత్తాంతము అనపోతుతలిదండ్రులకుచెప్పిరి. తండ్రి ఒడ్డెమల్లపురాజు. తల్లి పేరమ్మ. ఇద్దఱును వచ్చిరి. బంధువులు వచ్చిరి. విలపించిరి.

సహగమనము

భర్తతో స్వర్గలోకమునకు పోవుటకు అనపోతుభార్య నిశ్చయించుకొనెను. చందనపు మ్రాఁకులతో కాష్ఠము పేర్చిరి. భార్యాభర్తల కిద్దఱికిని దహన సంస్కారము చేసిరి.

మాడచి కారెంపూడిలో బాలచంద్రునికి జందెము, బిరుదు ఇచ్చుట.

కారెంపూడికి మాడచిపోయినది. అందరును విందులు భుజించుచుండిరి. మేడపినుండి తెచ్చిన ప్రియవస్తువులన్ని బాలచంద్రునికిచ్చి, అన్నిటికంటెను ప్రియములైనవి ఇవిగో నని,

నెత్తుట తడిసిన జందెమును బిరుదును మాడచీ సమర్పించెను. దానిని చూచినతోడనే బాలచంద్రుఁడు బొబ్బరించెను. సంధి చేసికొన్నను, ఇరుపక్షములవారిని హతముచేసెదనని నరసింహ భూపతితలను నరకితీరెదనని బాలచంద్రుఁడు భయంకరముగా పలికెను. అన్నముతోకూడా విస్తళ్లను వీరులు గంగధారలు నైచిరి. సంధికి వచ్చినవారిఆశలు అడుగంటినవి. వారు తిరిగి నలగామరాజువద్దకు పోయి జరిగినదంతా వినిపించిరి. యుద్ధము తప్పదనిరి. బాలచంద్రునియందు రణలక్ష్మి ఆవేశించినది. ఎవరు చెప్పిననూ వినఁడు. యుద్ధము మానవలసినదని వీరు లందరును బ్రతిమాలుకొనిరి. కాని అతని ఆవేశముతగ్గలేదు. తమ్ములనందరిని దగ్గరకు పిలిచెను. వీరులనుచూచి "నేను చిన్నవాఁడనని అనుకొనవద్దు. ప్రహ్లాదుఁడు చిన్నవాఁడు కాఁడా? సిరియాళుఁడు చిన్నవాఁడుకాఁడా? అంగదుఁడు చిన్న వాఁడుకాఁడా? కుశుఁడు చిన్నవాఁడుకాఁడా? అభిమన్యుఁడు చిన్న వాఁడుకాఁడా? వీరందఱును వీరావతారముల"ని తెలిసికొనండి. ఈనాటికిపల్నాటిసీమలో బాలచంద్రుఁడుగా అవతరించితిని. నన్ను బాలుఁడని తలఁచవద్దు.

పేరెబాలుఁడుగాని బిరుదుమగండఁ
బగవారిగొట్టని బ్రతుకదియేల?
తలిదండ్రులనుఁబ్రోవఁ దనయుఁడెకర్త
మానాభిమానముల్ మగటిమిమించఁ
బ్రబలింపఁ గలవారు బాలురె సుమ్ము
బాలురె పెద్దలు బల్లిదుల్ వారె
బాలురకేవృద్ధి పరికించిచూడఁ
బెద్దలుమతిచెడి పిఱికిపాఱుదురు

పాంచభౌతిక దేహ పటిమక్షీణించు
మనసుచలించును మాటిమాటికిని
ధైర్యంబుతగ్గు నుత్సాహంబులుడుగు
వయసుమీరిన వేళ వచ్చునాబలిమి
కీర్తికైనను నపకీర్తికైన
బాలుర పైనుండు భారమంతయును
మైలమకాముని మడియంగఁజేసి
నాయకురాలిని నయహీనఁజేసి
పరదళంబులఁజంపి పంతంబుతీర్తుఁ
బడుదునురణభూమిఁ బవరంబుచేసి
చూచియాస్వర్గంబు చూఱలుగొందు

అని బాలుఁడు పలికెను. బ్రహ్మనాయఁడు యుద్ధరంగమును వర్ణించిబాలుని భయపెట్టెను; అర్జునుఁడంతటివాఁడు కర్ణునిరాకడ చూచి రథమును మరల్పుమన్నాఁడు, పసివాఁడవు, పంతములు వద్దన్నాఁడు. కాని బాలుఁడు జంకలేదు. "కొండలు బ్రద్దలు చేసెడు పిడుగు చిన్నది. నోరంతామండించు మిరియముచిన్నది. శత్రువులు అనే అడవిని కాల్చివేయఁగల నేను చిన్నవాఁడను. చిన్నవాఁడనని నన్ను నిరుత్సాహపఱచవద్దు" అని బాలుఁడన్నాడు. బాలుఁడు యుద్ధమునకుఁబోవుటకు బ్రహ్మనాయఁడు ఒప్పుకొనెను.

నాయనా! నా పేరు చెడఁగొట్టవద్దు, శౌర్యమును మొక్కపోనియ్యవద్దు, యుద్ధముచేసి మనపేరు నిలవబెట్టుమోయి, అని బాలచంద్రుని బ్రహ్మనాయఁడు ఉత్సాహపఱచెను.

యుద్ధరంగము

"శౌర్యంబునకుఁ బాదు స్వర్గంపుఁద్రోవ
యిహపరసౌఖ్యాల కిదిపట్టుగొమ్మ
యిదిముక్తిసోపాన మిదిమూలధనము
(ఆగర్భశూరుల కాటప్రదేశ)
మిదిదేవవితతుల నెన్నఁనామేలు
హెచ్చైనవీరుల కిదిపుట్టినిల్లు
(ధర్మసంరక్షణార్థంబయిబుధులు
కదలకరక్తంబు కార్చెడుచోటు)
పటుకీర్తినొందించు బ్రహ్మాండమందు
నిదిసమరావని యిదిపుణ్యభూమి
శ్రీకంఠు శిరసంటి చెప్పెదనీకు"

అని బాలునికి తండ్రి బోధించెను. ఇఁక యుద్ధమునకు పోవలసి నది అని కర్పూరతాంబూలమును శంఖతీర్థమును ఇచ్చి కుమారుని నాయఁడు దీవించెను. దండప్రణామముచేసి బాలుఁడు యుద్ధమునకుఁ బయలు దేరుచున్నాఁడు. రణభేరులు మ్రోగినవి.

నలగామరాజు తమ్ముఁడు నరసింహభూపతి యేనుఁగుపై నెక్కి యుద్ధరంగమునకు వచ్చెను. బల్లెములవారు, చొక్కచువ్వలవారు, సూర్కెలవారు వెంటవచ్చిరి. ఏనుఁగులు, గుఱ్ఱములు వచ్చినవి. శూలములుపట్టినవీరులు వచ్చిరి. ధ్వజములు, పడిగెలు, బిరుదుగొడుగులు, పెద్దటెక్కెములు కదలివచ్చినవి. బాలచంద్రుఁడు నరసింహభూపతి సైన్యమును చాపకట్టుగా కూల్చెను. మిగిలిన సైన్యము కలఁతనొందెను.

"చచ్చినగజముల చాటునఁదాగి
పందతనంబునఁ బడియుండువారు
పెండ్లాలఁదలఁచుక బిట్టేడ్చువారు
వల్మీకములమీఁద వసియించువారు
గడ్డిలోఁజొరఁబడి కదలనివారు
వ్రేళ్లుచీకెడువారు వెన్నిచ్చువారు
(వెండ్రుకల్ విప్పుక విదిలించువారు
నీవారమనిపల్కి నిల్చుండువారు
నాయుధాల్ పడవైచి యలికెడువారు
పడలేకచతికిలఁ బడియుండువారు)
బవరంబులోఁగూలి ప్రాణజాలంబు
విడిచియుఖడ్గముల్ విడువనివారు"

నలగామరాజు సైన్యములో కొంత యీతీరుగా ఉండెను. కొందరు పారిపోవుచుండిరి. పారిపోవుచున్న సైన్యమునకు, నరసింహ భూపతి యీ క్రిందివిధమున ధైర్యవాక్యములు చెప్పెను.

"విఱిగిపోవుటయిట్లు వీరధర్మంబె
బాలురఁగనుఁగొని పరువిడనేల
మిమ్ముఁగాచినవారి మేలెత్యజింపఁ
బలిమి మీనరములఁ బారురక్తంబు
రాజాన్న వర్ధితరక్తంబుగాదె
భూస్తుతైన్యపులకు ద్రోహంబొనర్చి
నమ్మినరాజును నట్టేటముంచి
పోవుటయేనీతి? పుణ్యాత్ములార

తనువులస్థిరములు ధనములుకల్ల
కీర్తియొకటేటి భువి ఖిలముగాకుండు
ధైర్యహీనత వీరధర్మంబుమాని
భంగురంబై మలభాండమైనట్టి
దేహంబుకొఱకు సత్కీర్తిపోనాడి
వెఱిగిపోయెడునట్టి వెఱ్ఱులుగలరె
క్షితిలోన శ్రీవీరసింహంబులకును
సమరరంగంబులే సంచారవనులు
చచ్చినబ్రతికిన సౌఖ్యమచ్చటనె
బుద్ధులుచెడిపాఱిపోవుదురేని
భుక్తిముక్తులురెండుపోవును దొలఁగి
ననుబాసిపోవుట న్యాయంబుగాదు
తప్పునామరణంబు తలచెడిపాఱ
మృత్యుదేవతవచ్చి మేనులనిల్చె
బంటు పంతంబులే పాఱిపోవుటలు
పరికింపఁబెండ్లికి వచ్చుటలేదు
సమరకార్యమునకై చనుదెంచినాము
వచ్చినకార్యంబు వఱదలోఁగలిపి
బంధులు మిత్రులు పగవారునవ్వఁ
బోవుటహీనత పుట్టదన్నంబు
పోవద్దు రాజాన పోయితిరేని"

పారిపోవుచున్న నలగామరాజు సైన్యము నరసింహాభూపతి మాటలు విని తిరిగి యుద్ధరంగమున విజృంభించినది. బాలచంద్రుఁడు ఈ సైన్యమునుగూడా నరికెను. తెల్లయేనుఁగుపైన

ఎక్కి ఒకఁడు నిర్భయముగా బాలునిమీదికిపోయెను. బాలుడు ఏనుఁగుతలను నరకెను; కొండవలె ఏనుఁగు భూమిపైపడెను. ఏనుఁగుపైనున్న వానిని నరసింహభూపతి అనుకొని, బాలుఁడు, తల తెగకోసెను; కోసి, ఆతలను తండ్రిదగ్గఱకు తీసికొనిపోయెను. ఇది నరసింహభూపతితలకాదు, వెంకుతల అని నాయకులూ, బ్రహ్మనాయఁడూ అనిరి. బాలునికి రోషము హెచ్చినది. వీరులకు మ్రొక్కి యుద్ధరంగమునకు వచ్చెను. ఇరుపక్షములవారును ఘోరయుద్ధముచేసిరి. ఇరుపక్షముల సైన్యమూ చాలానశించినది. నరసింహభూపతి ఎక్కడ ఎక్కడనని బాలచంద్రుఁడు వెతకసాగెను. నలగామరాజునకు సహాయులుగావచ్చిన రాజులు బాలునిపైఁగవసిరి. బాలుఁడు కేరళవిభుని పొడిచెను; కర్ణాట రాజును చంపెను; బర్బరేశ్వరుని బాహులనఱికెను; మాళవ మహీపాలుని తలత్రుంచెను, ఏనుఁగుమీఁదఉన్న నరసింహ భూపతిపైకి బాలచంద్రుఁడు తారసిల్లెను. బాలచంద్రుఁడూ, నరసింహభూపతీ, అర్జునుఁడు కర్ణుఁడు పోరాడినట్లు పోరాడిరి. చివఱకు బాలచంద్రుఁడు నరసింహభూపతి రొమ్మున సామంత రాగోలతో పొడిచెను. నరసింహభూపతి.మాచెర్ల చెన్నుని మదిలోనఁ దలఁచెను, అనుగురాజును ఆత్మలోనెంచెను, శీలమ నాయుని చింతించి పొగడెను, బ్రహ్మరంధ్రమున ప్రాణములు విడిచెను. చచ్చిన నరసింహభూపతినిచూచి బాలచంద్రుఁడు దుఃఖపడ్డాఁడు. చుట్టూతిరిగి,

"అనుగుభూవరపుత్త్ర యంగజగాత్త్ర
యుర్వీశతనయ యయోధ్యానివాస
మానదుర్యోధన మైలమ్మసుతుఁడ
యోతండ్రి నరసింహ యోరాజవిభుఁడ

అపరాధిఁగాను నేనపకారిఁగాను
బాపమించుకలేదు పట్టపురాజ
మిమ్ముఁగట్టఁగఁ ద్రాళ్లు మీరెతెచ్చితిరి
మీపాలిమృత్యువు మెలఁతనాగమ్మ
యలరాజుఁ జంపిన నాపగదీర్పఁ
బట్టి చంపితిఁగాని పాపంబెఱుంగ"

అని బాలుఁడు కన్నీరు కార్చెను.

నరసింహునితలకోసి ఒకచేత పట్టుకొనెను; ఒకచేత పేగులు ఎత్తుకొనెను; సామంతరాగోల చంకనబెట్టెను; తండ్రివద్దకు బయలుదేరెను. బ్రహ్మనాయఁడు చూచి, ఎదురుగాపోయి వినయముతో తలనుతీసికొనెను. బంగారుపీఁటమీద బంగారు పచ్చడముకప్పి గంధము, కస్తూరి చల్లిరి. దానిపై తలనుపెట్టిరి. బ్రహ్మనాయఁడు, వీరులు, అందరూ తలకు మ్రొక్కిరి. బ్రహ్మనాయఁడు తలనుజూచి దుఃఖించెను. బ్రహ్మనాయనిఅన్న బాదరాజు, నరసింహభూపతి తలను పట్టుకొని కన్నీరు గడ్డాన జారవడ్చెను. కొమ్మరాజు విలపించెను. సుంకరులు వగచిరి. గండువారు దుఃఖించిరి. కమ్మవారు చింతపడిరి. "నిన్ను రాజు పిలవలేదు. వచ్చినవాఁడవు వచ్చినట్లుండక, సైన్యమంతా చూఱకొంటివి, నరసింహభూపతిని చంపితివి" అని బ్రహ్మనాయఁడు కుమారుని దూషించెను. బాలచంద్రునికి ఎక్కడలేని కోపము వచ్చినది. "కొమ్మరాజు కొడుకును అలరాజును శత్రువులు చంపినప్పుడు ఇదుగోనీపగతీర్చును అని నన్ను కొమ్మరాజుకు ఒప్పగించితివి. అందుకై నేను యుద్ధముచేసితిని" అని బాలుఁడు పలికెను. బ్రహ్మనాయఁడుచేసిన చెడ్డపనులను, బాలుఁడు వరుసగా వివరించెను. బ్రహ్మనాయనికి ఆమాటలు ములుకులైనవి.

"కొడుకా! నేను పగఱకు వెన్నిచ్చివచ్చెడు వీరుఁడనుగాను. నీవు వెన్నిచ్చివచ్చితివి" అని బ్రహ్మనాయఁడు బాలచంద్రునితో అనెను. ఈమాటలు బాలచంద్రునికి బాణములైనవి. పట్టరాని కోపముతో యుద్ధరంగమునకు బాలుఁడు పోయెను. కామాక్షినితలఁచి కమ్మరకాచన్న ప్రాణములువదలెను. పాతాళగంగను ప్రార్థించి, చాకలచందన్న యుద్ధరంగమునకూలెను. మాచెర్ల చెన్నుని మదిలోన తలఁచి వెలమదోర్నీడు కలని కొరిగెను బాలచంద్రుని తక్కిన తమ్ములు కలనికి ఒరగిరి. బాలుఁడు రోషముపట్టలేక చేత వ్రేలాడు ప్రేవులు *గంగధారలో కలిపి కలనికివచ్చెను; తమ్ములనుచూచి కన్నీరువిడిచెను; శత్రుసైన్యమును చేతనైనంతమట్టుకు తుత్తునియలుచేసెను; చివరకు అలుగులమీద బాలచంద్రుఁడు వ్రాలెను. శత్రువులు అతనిని గ్రుచ్చిపట్టి యెత్తిరి. పల్నాటి బాలచంద్రుఁడు తమ్ములదగ్గరకు పోయెను; వీరస్వర్గముచేరెను. ప్రొద్దుగ్రుంకినది. చీఁకట్లు క్రమ్మినవి. యుద్ధరంగము భయంకరముగా ఉన్నది.

అని శ్రీమదక్కిరాజు లక్ష్మీనారాయణపుత్ర.....ఉమాకాన్త విద్యాశేఖర ప్రణీతమైన పల్నాటివీరుల కథలలో బాలచంద్రయుద్ధము సమాప్తము.

కొమ్మరాజు యుద్ధము

బాలచంద్రుఁడు తమ్ములు కలనిలో ఒరిగిరి. పెద్దన్న అను నామాంతరముగల బాదరాజు బాలచంద్రాదుల మరణ

* నాగులేటిలో కొంతభాగమునకు కారెంపూడియందు గంగధార అని పేరు.

వార్త విన్నాఁడు. ఆవేశము అధికమయినది. శత్రురాజు దళ మును సంహరింప బయలుదేరెను. బాదరాజు గుఱ్ఱముపేరు కారుబొల్లఁడు. కారుబొల్లనినెక్కి కలనికిపోయెను. శత్రుసైన్య మును కొంత నాశముచేసి పెద్దన్న రణరంగమున ప్రాణములు విడిచెను. కొమ్మరాజు మలిదేవరాజునకు మఱఁది. అలరాజు నాయకురాలి మాయచే హతుఁడైన నాటినుండి కొమ్మరాజు శౌర్యాగ్ని రాజుచుండెను. బాదరాజు మరణవార్త వినవచ్చి నది. రాజుకు చెప్పలేదు. బ్రహ్మన్నకు చెప్పలేదు. ఒక్క శత్రుసంహారముమాత్రమే అతని కన్నులయెదుట ఉండెను. ఖడ్గమును చేతబట్టి కలనికి వెడలెను.

ఈ సమయమున బ్రహ్మన్న నవ్వెను. సుంకరకన్నమ ఆ నవ్వును అర్థముచేసికొనలేక ఎందుకు నవ్వితిరని అడిగెను. మఱేమీ కారణములేదు; కొమ్మరాజు యుద్ధమునకు పోవు చున్నాడు; ఇదుగో యిప్పుడే మరలి రాఁగలఁడు; అందుకే నవ్వితినని బ్రహ్మన్న చెప్పెను.

కొమ్మరాజు శత్రుసైన్యమునకు చెలియలికట్టయై నిలు చున్నాఁడు. కాని ఒక్క నిమిషములో అతని కన్నులు మస కలు గ్రమ్మిపోయెను. అంధకారము వ్యాపించినట్లున్నది. పర దళములు కానరావు. ఓహో! తప్పివచ్చినది అని వెంటనే బ్రహ్మన్నవద్దకుపోయి జరిగిన వృత్తాంతము విన్నవించెను. కన్నమనీఁడు అద్భుతపడుచుండెను. బ్రహ్మనాయఁడు శంఖ తీర్థమిచ్చి కన్నుల తుడిచెను. కొమ్మరాజునకు కన్నులు తేట పడెను కౌస్తుభము. శంఖచక్రములు, చతుర్భుజములు బ్రహ్మనయందు విలసిల్లుచుండెను. కొమ్మరాజు బ్రహ్మన్న పాద ములపైఁబడి, స్వామీ! పుణ్యపురుషా! శ్రీహరీ! వెర్రినై నీ

సెలవుతీసికొనక యుద్ధమునకు పోయితిని; సెలవిచ్చి నన్ను కలనికి పంపుఁడీ! నా హృదయమున శౌర్యాగ్ని ప్రజ్వరిల్లు చున్నది; ఎంత అణఁచుకొన్నను ఆగదు; సెలవుకోసము వేచియున్నాను అని కొమ్మరాజు పలికెను. "కొమ్మరాజా! మలి దేవరాజు కలనికిపోవుచు మీకు పట్టముకట్టించెను. నేనే మీకు పట్టముకట్టితిని. రాజు తరువాత రాజంతటివారు మీరు. ఉభయులకు నేను మంత్రిని. మీరు నాకు సెలవీయ వలెనుగాని నేను మీకు సెలవీయ నర్హుఁడనుగాను" అని బ్రహ్మ నాయుఁడు వినయముతో చెప్పెను. బ్రహ్మన్నా! అలరాజు పగ తీర్చుకొనుటకు నీవెందఱికో సెలవిచ్చితివి; మన్నీలు, వీరులు మడిసిరి; బాలచంద్రుఁడు కలనికొరిగెను. బాదరాజు ఆజిలో హతుఁడాయెను. నా వంతువచ్చినది, నేనిక ఆగఁజాలను; నా ధర్మము నాకు రణరంగమును చేయెత్తి చూపుచున్నది, సెలవిచ్చి పంపవలసినది స్వామీ అని కొమ్మరాజు పలికెను. స్వామీ! నీవే మంత్రివి, నీవే రాజవు, నీవే దేవదేవుఁడవు ద్వాపరమున కృష్ణుఁడవై గుత్తికొండప్రాంతముల ఆవులమేపుచు బిలము చొచ్చితివి; హరుఁడు, ప్రమథులు అచ్చట ఉండిరి, కృష్ణా! కలియుగమ్మున కొంత కార్యమ్ముగలదు, ఈ ప్రమథులందఱు వీరులై జన్మింతురు, వారిని నీకు ఇల్లడచేయుచున్నానని హరుఁడు చెప్పెను; ప్రమథులే ఈ అరవైయారుగురు వీరులైపుట్టిరి. హరుఁడు మలిదేవరాజాయెను; వీరులను నీకప్పగించి మలిదేవ రాజు యుద్ధమునకు పోయియున్నాఁడు; నీవు పరమాత్ముఁడవు. కృష్ణావతారమున ఆచరించిన జారత్వదోషమును పోఁగొట్టుకొను టకు, కలియుగమున బ్రహ్మనాయుఁడవైతివి, "పరనారీ సహోదర" అని ప్రసిద్ధుఁడవైతివి, ఏకపత్నీవ్రతస్థుఁడవైతివి, పరశురా

ముని అంశము. నీయందుండుటవలన రామరాఘవ అని పేరు పొందితివి. ఆరణగండ్ల యుద్ధమున నిన్ను మెచ్చి దేవతలు "పిన్నన్న" అని వరుసచేసి పిలిచినందున పిన్నన్న అని లోకముల ప్రఖ్యాతిపడసితివి" అని కొమ్మరాజు బ్రహ్మనాయని మహిమను కొనియాడెను.

బ్రహ్మన్నకు అనుగ్రహము కలిగెను. కొమ్మరాజునకు ముద్రలు వేసినాఁడు, తిరుమణి, తిరుచూర్ణము, కొమ్మరాజునకు అలంకరించెను, తిరుమంత్రము ఉపదేశించెను. కొమ్మరాజా! ఇఁక కలనికిపో, నీ పాలిదళములను నీవు ఖండించి కలని కోరుగుము;

"యుగములు జగములు నున్నంతవరకు
పల్నాటివీరుల పావనచరిత
వెలయుచుండునుగాక పృథ్వీశచంద్ర!"

కొమ్మరాజా! వినవలసినది. మీ కులదేవతను వజ్రాంగిని హంకాళదేవి ఇచ్చట దించిపోవలసినది అని బ్రహ్మన్న పలికెను. సర్వేశ్వరుఁడా నీకేది సమ్మతమో అదేమాకు సమ్మతమని కొమ్మరాజు తన తోడునీడయైన హంకాళదేవిని భూమికిదింపి "దేవీ! నేను కలని కోరగఁబోవుచున్నాను, ఇఁక బ్రహ్మనాయఁడెట్లు నడపిన అట్లు నడవవలసినది" అని దేవిని బ్రహ్మనాయని కప్పగించెను.

హంకాళదేవి నిష్ఠురాలాపములు

"శీలమురఘురామ చెప్పెద వినుము
మావారు కల్యాణమందుననుండి
ఘనరాజ్య సంపదల్ కడకుఁ బోఁదోలి
పొలుపొంద నీవిష్ణు ప్రోలికందఱము

లోనయివస్తిమి లోకంబులెఱుఁగ
నీవుపెట్టిన చిక్కు నీవెఱుంగుదువు
అందఱమాయచే హాతముచేసియును
పరగనీవిటువంటి పని యూహాచేసి
నన్నెడబాపుట న్యాయమా నీకు
ఏమని వినిపింతు నేమందు నేను
ఏమని శోకింతు ఏమని వగతు
రాజులయ్యలతోడ రణభూమియందు
కాంక్షించి నేనును కలనికొరుగంగ
ప్రాప్తిలేదాయెను బ్రహ్మనాయుండ
నినునమ్మినందుకు నీవు మామీద
దయవుంచవైతివి దానవారాతి
భుక్తిముక్తులకు భువనేశనీవు
కర్తవన్నిటికిని గానఁజెప్పితిని"

అని బ్రహ్మనాయని యెదుట హంకాళదేవి పలికెను. అయ్యాలందఱు ఆందోళపడిరి. దేవీ! నీవు చింతింపవలదు, నీకు భుక్తిముక్తులు కల్పింతును. రణరంగమును కాచుచున్న శక్తులలో నీకు ముందుగా భుక్తిపెట్టింతును, నిన్ను ఘనముగా చూతును, మామూర్తి యెన్నాళ్లు మహిమీదనుండునో, అన్నాళ్లు నీవు మాలో పూజ్యవుగా ఉందువు, నిన్ను, పోతురాజును, గురిజాల గంగను ఒక్క పీఠమున ఉంచి మమ్ముగొలిచే మనుజులచేత మిమ్మును కొలిపింతును అని బ్రహ్మనాయఁడు హంకాళదేవిని ఓదార్చెను. దేవి సంతోషించి బ్రహ్మనాయని అనుసరించుచు కారెంపూడి యుద్ధరంగమున ఉండెను.

యుద్ధరంగము

ధారలు, బూరలు, తమ్మటాలధ్వనులు చెలరేగుచుండఁగా కొమ్మరాజు రణభూమికిపోయి నిల్చుండెను. అతని ఆకారమును చూచి కాముని దళములు కలఁతచెందినవి, నాయకురాలి వద్దకు పరుగెత్తి ఓ నాగసానమ్మా కాలుఁడో, కాలభైరవుఁడో, వీరభద్రుఁడో, మనమీదికి వచ్చియున్నాఁడని చెప్పిరి. ఆమె వారి పిఱికితనమును నిందించి, వారికి చలము పుట్టించుచుండెను. కొమ్మరాజు భట్టునుపిలిచి నలగామునివద్దకు రాయబారము పంపెను. రాఘునభట్టు నలగామునివద్దకుపోయి

రాయబారము

"మానదుర్యోధన మైలమ్మ సుతుఁడ!
కరికాళచోళభూ కాంత చంద్రునకు
ముద్దులమనుమఁడై మొనసినవాఁడ!
వీరసోమసుతుండు విమత సంహారుఁడు
కొమ్మభూపాలుఁడు కుల శేఖరుండు
నెఱివచ్చి రణభూమి నిల్చియున్నాఁడు
ఆయనపుత్రుని అలరాజునపుడు
మంత్రతంత్రమ్ముల మడియించినావు"

నలగామరాజా! అలరాజుపగకై అయ్యలందఱును అలరాజుతో హతమౌదుమని శపథముచేసియున్నారు. అధర్మమును సంహరించి, అటుపిమ్మట కలనికొరుగుదమని వీరులు సన్నద్ధులై యున్నారు. కలనికి విచ్చేయవలసినదని చెప్పిపంపినాఁడు కొమ్మరాజు అని రాఘునభట్టు నలగామునికి విన్నవించెను. నలగాముఁడు భట్టుకు వస్త్రములిచ్చిపంపి నాయకురాలితో ఈ సంగతి

చెప్పెను. ఈ వీరులా! వీరులనవెంత! అని నిర్భయముగా నాయకురాలు పలికి రాజాజ్ఞ తీసికొనిపోయి సేనలను పరామర్శించెను. విలువిద్యయందు నేర్పరియైన జోదులసోముని కొమ్మరాజు నెదిరించుటకు నిశ్చయించెను. ద్రోణునివలె జోదుల సోము విలువిద్యకు ఆచార్యుఁడు. జోదుల సోమశేఖరుని నాయకురాలు కొనియాడెను, అతని చాపవిద్యానైపుణ్యమును స్తుతించెను, అతని శౌర్యాగ్నిని ప్రజ్వరిల్లఁజేసెను. తొమ్మిదివేల కాల్బలములు, పన్నెండువేల గుఱ్ఱములు, వేయి యేనుగులు, లక్షమంది యీటెలవారు కదలి వెంటరాఁగా జోదుల సోమశేఖరుఁడు కొమ్మరాజు నెదుర్చుటకు బయలుదేఱెను. కొమ్మరాజు సోముని సైన్యమును భగ్నముచేసెను; గుఱ్ఱములను నఱకెను, ఏనుఁగులను దునుమాడెను, బాకులవారి ప్రాణములను తల్లడిల్లఁజేసెను కాని శత్రుసైన్యములు సముద్రతరంగములవలె వచ్చుచున్నవి. కొమ్మరాజు తమ్ములు నలుగురున్నారు. వారు ముందుకువచ్చి అన్నా! మాకు సెలవీయవలసినది, మా హృదయముల అగ్ని మండుచున్నది, మా ధర్మమును నెఱవేర్ప నీయవలసినది అని పలికిరి. తమ్ములారా! మనతో పోరాడఁగల మహీపతులు లేరు, అలరాజు పగకై అరవైనూరుగురు వీరులు, మన శత్రువులను సంహరించి వారి వెనువెంటనే పోవలసిన పంతమున్నది. కనుక మీమీ పాలిదళములను మీరుగూల్చి కలినికొరగండి అని కొమ్మరాజు తమ్ములకు విడియము లిచ్చెను. కొమ్మరాజు తమ్ములు శరపరంపరలు కాముని సేనలమీఁద గురిపించిరి. బాణాహతిచే బలమెల్ల పడుచుండెను. సోమశేఖరుఁడిదిచూచి ఆవేశముచెందెను. తన తమ్ములనుబిలిచి "ఓ శూరులారా! కొమ్మరాజు తమ్ములు మన సేనలను చీకాకు

పఱచుచున్నారు, మీరు దురములో వారిని దునుమాడవలసినది" అని పంపెను. కొమ్మరాజు తమ్ములు, కాముని సేనలను వదలి సోమశేఖరుని తమ్ములపై బాణములు వేసిరి. ఇరుపక్షములకును ద్వంద్వయుద్ధము జరిగినది. చివరకు కొమ్మరాజు తమ్ములు ప్రయోగించిన అర్ధచంద్రబాణముచేత సోమశేఖరుని తమ్ముల శిరస్సులు నేలపైఁ బడినవి. సోమశేఖరుఁడు ఘూర్ణిల్లి యుద్ధమునకు పూనుకొనెను. సేనలను పురికొల్పెను. రెండుపక్షముల సేనకు దొమ్మియుద్ధము జరిగినది. తమ్ములు కొమ్మరాజువద్దకుపోయి అన్నా మాపాలి దళముల ఖండించితిమి, మమ్మును జంపే మానవాధీశ్వరులు లేరు. మేము కలనిలో ఒరగువిధమేమి అని అడిగిరి. మీవద్దనున్నవన్నీ దివ్యాస్త్రములు; మీవద్ద అలరాజు సూర్యభేతాళమున్నది; దానిని ఆదిత్యుఁడు అలరాజున కిచ్చెను. కనుక మీరు ఇతరులచేత పరాజయము పొందరు; మీరు ఈ దివ్యాస్త్రములను వదలి, కురుచక్రైదువులను పట్టుకొని వైరులమీద ఒరగండి అని కొమ్మరాజు తమ్ములకు చెప్పెను. చోళరాజు, అల్లాదిరాజు, ముప్పిడిరాజు, నూకరాజు అని కొమ్మరాజు తమ్ములపేర్లు. వీరు నలుగురు కొమ్మరాజునకు నమస్కరించి కోపుకోపున అరచి కఱచకుంతలములు కుదురుగాబట్టి సేనలమీద కుప్పించి దుమికిరి. రథములను రాపాడిరి; గజములను ఖండించిరి; గుఱ్ఱములను కూల్చిరి. సేనలను చెండాడిరి. రణరంగమంతా నెత్తుటికాల్వలతో భయంకరముగా ఉన్నది. కొమ్మరాజు తమ్ములు అలుగుల పాన్పులపై స్వయముగా ఒరిగిరి. శ్రీగిరీశుని తలఁచి, చెన్నుని తలఁచి, అర్వదార్వురు వీరులందఱను తలఁచి, బ్రహ్మనాయుని తలఁచి, కొమ్మరాజును తలఁచి నల్వురు తమ్ములు ప్రాణములు విడిచిరి. కొమ్మరాజు క్రోధాగ్ని ప్రజ్వరిల్లినది.

కొమ్మరాజు సోమశేఖరుల ద్వంద్వయుద్ధము

కొమ్మరాజు భీకరాకారముతో రణరంగమున నిల్వఁబడఁగానే సోమశేఖరుఁడు సన్నద్ధుఁడై వచ్చెను. ఏనుఁగు లేనుఁగులు, గుఱ్ఱములు గుఱ్ఱములు, శూరులు శూరులు, ఈటెలీటెలు, బండ్లు బండ్లు, విండ్లు విండ్లు, బాణములు బాణములు పెనఁగెను. కురుబలమువలె, ప్రళయమారుతమునకు వృక్షములవలె, సైన్యమెల్ల చాపకట్టుగాఁ బడెను. సోమశేఖరుఁడు గుఱ్ఱముదిగి ఏనుగుపై నెక్కెను. కొమ్మరాజా! నీవు పట్టపురాజవు, నీ శౌర్యమునకు మెచ్చితిని, నీతో సరియైన శూరులు లేరు, నాయకురాలు నన్ను నిర్ణయించెను, నన్ను నీకు గెల్వఁదరమా? అని సోముఁడు పలికెను. ఓహో అవుదువు శూరుడవగుదువు, నీవు ముఖాముఖిని యుద్ధము చేసి నన్నోడించవలసినది, నీశూరనామము సార్థకమగునని కొమ్మరాజు పలికెను. ఇద్దఱును కొంతసేపు యుద్ధముచేసిరి. సోమశేఖరుని శిరస్సు నేలపైఁ బడినది.

నాయకురాలి పన్నుగడ

నాయకురాలు నలగామరాజుతో సోమశేఖరుని మరణము, అతని తమ్ముల మరణము తెలిపెను. ఇక ధర్మయుద్ధమున కొమ్మరాజును చంపలేము, దొమ్మిగా అతనిమీఁద పడుదము, మన సామంతరాజులను పిలిపించి అతనిమీఁదికి పంపుదము అని ఆలోచన నలగామునికి చెప్పెను. సామంతరాజులకు నలగాముఁడు ఉత్తరములు వ్రాసెను. అందఱును వచ్చిరి. నాయకురాలు వారిని గౌరవించినది, వారికి సేనలకు విడియములిచ్చినది, మీరుపోయి కొమ్మరాజును కూల్చిరావలసినది అని వారినందఱను పంపెను.

సైన్యప్రస్థానము

సామంతరాజులు, సేనానాయకులు, శూరులు, మహా కోలాహలముతో బయలుదేఱి కొమ్మరాజుమీఁదికి పోవు చుండిరి. కొమ్మరాజును నలగామునిఁ డధర్మయుద్ధమున చంప వచ్చుచున్నాఁడని భూదేవి సూర్యునికి చెప్పబోయినదో యన్న ట్లుగా సైన్యఘట్టనకు లేచిన భూరజము సూర్యునివఱకు వ్యాపిం చెను. నేల యీనినట్లు సేనలున్నవి. కొమ్మరాజు కోయని యార్చి సేనలపై కురికెను, శత్రుసేనలను చెండాడెను. వైరి సామంతులనుచూచి "ఓ రాజులారా! ఆరణగండ్ల యుద్ధమున బ్రహ్మనాయఁడు బందెలదొడ్డేర్పఱిచి, అందులో మిమ్ము దోలి మీవల్ల బందెలు పుచ్చుకొనెను, ఏటేట ఆ బందె యిచ్చి బ్రతుకునట్టి మీరేతీరున సిగ్గువిడిచి యుద్ధమునకు వచ్చితిరి" అని కొమ్మరాజు పలికెను. పుట్టలెక్కినవారిని, పోలేనివారిని, ఆయుధ ములు దింపినవారిని, గడ్డిగఱచినవారిని చంప ధర్మముగాదు గనుక కొమ్మరాజు వారిమీఁద సమ్మోహనాస్త్రము వేసెను. అది ఆ సైన్యమును నిద్రింపఁజేసెను. సైన్యమంతా మూర్ఛిల్లినట్లు నేలకు పడెను. కొంతసేపటికి మూర్ఛదెలిసి పులి నాకి విడిచి నట్లైనది మన గతి అని తలలు వంచుకొని దీనులైయుండిరి. కొమ్మరాజు తనలోతాను "నా పాలిదళములు నేను ఖండించి తిని, దివ్యాస్త్రబలముతో ఉన్న నన్నెవ్వరును దునుమాడలేరు, ఇక నేను కలనికి ఒరగవలసియున్నది" అని చింతించి భద్రగజము దిగెను. శస్త్రాస్త్రములు, విండ్లు పోగుగా భూమిమీఁద పెట్టెను.

భట్టును పిలిచి "రాఘవా! భూతకోటికి తృప్తిగా యుద్ధము చేసితిని. ఇంక నేను ఒరగవలయును, ఈ ఆయుధములన్నీ బ్రహ్మనాయనివద్దకు తీసికొనిపోయి తిరుముద్ర వేయించుము" అని కొమ్మన్న చెప్పెను. "స్వామీ! మీతో గూడా నేను కలని కొరగుటకు సెలవియ్యండి. నా మనస్సు ఉజ్జ్వలమైయున్నది" అని భట్టు వేడెను. భట్టూ నీవు ఒరగినయెడల నా శౌర్యమును మహిమీద ఎవరు చాటుదురు? పరులకీ జయకీర్తనము అలవి కాదు కనుక నీవు పొమ్ము అని కొమ్మరాజు పంపెను. భట్టు సమ్మతించి దివ్యాస్త్రములను మోపుగాకట్టి బ్రహ్మనాయనివద్దకు చేర్చెను. బ్రహ్మనాయుఁడు ఆశస్త్రాస్త్రములనుమంత్రించిముద్రించి కొమ్మరాజు రణమును తన దివ్యదృష్టితో చూచుచుండెను. కొమ్మరాజు కుంతమును చేతబట్టుకొని శత్రుసైన్యమును చిందఱ వందఱచేసి హతముకావించెను. దేవతలు కొమ్మరాజుపై పుష్పవర్షము గురిపించిరి. రక్తదృప్తమైన కుంతమును కొమ్మరాజు విశ్రాంతి కైకొనుమన్నాడు, వీరశయనమునొందియున్న తమ్ములవద్దకు వచ్చినాడు! తమ్ములారా! ధర్మబద్ధులై, రణరంగమున ప్రాణములు విడిచిన కర్మవీరులారా! మీ వెంట వచ్చుచున్నాను, కలియుగమునందు వీరచరిత్రలు వెలయునుగాక.

ధర్మముండెడుదాక ధరయుండుదాక
సత్యముండెడుదాక శశియుండుదాక
రణముండుదాకను రవియుండుదాక
పల్నాటివీరుల పావనచరిత
నిల్చియుండునుగాక నిర్మలులార

అని పలికి అడుగులపై కొమ్మరాజు ఒరిగెను. మాచెర్లచెన్నుని, శీలము బ్రహ్మనాయని శ్రీగిరీశుని తలఁచి బ్రహ్మన్న నడపిన విధమున నడవవలసినదని తల్లికిచెప్పి కొమ్మరాజు ప్రాణములు విడిచెను. హుంకాళిదేవి, బ్రహ్మనాయఁడు, శ్రీకార్యమపూడి రణరంగమును వీక్షించుచుండిరి.

అని శ్రీమదక్కిరాజు లక్ష్మీనారాయణపుత్ర......ఉమాకాన్తవిద్యాశేఖర ప్రణీతమైన పల్నాటివీరుల కథలలో కొమ్మరాజు యుద్ధము ముగిసినది. ఈ పుస్తకము సమ్పూర్ణము ముగిసినది.

PRINTED AT THE MADRAS DIOCESAN PRESS.—A. 15154.

మనసు ఫౌండేషన్ పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA114B136
పుస్తకం పేరు	పల్నాటి వీరుల కథలు
తారీఖు	26/10/24
ముందు అట్ట	no
వెనుక అట్ట	no
మొత్తం పేజీలు	85
పెద్ద సైజు పేజీలు	no
ఖాళీ పేజీలు	no
లేని పేజీలు	to16, 23to24
తయారు చేసినది	nazma
పేజీలు విడదీసినది	nazma
స్కాన్ చేసినది	Susmitha
పరీక్ష చేసినది	ruksana
పేజీలు పరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	no
పరిస్థితి	good